

Uloga radioničkih aktivnosti dječjih knjižnica u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece

Beštak, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:864382>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-08**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katarina Beštak

**ULOGA RADIONIČKIH AKTIVNOSTI DJEČJIH KNJIŽNICA U RAZVOJU
FONOLOŠKE OSJETLJIVOSTI KOD DJECE**

Diplomski rad

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katarina Beštak

**ULOGA RADIONIČKIH AKTIVNOSTI DJEČJIH KNJIŽNICA U RAZVOJU
FONOLOŠKE OSJETLJIVOSTI KOD DJECE**

Diplomski rad

Mentorica: Dr. sc. Diana Tomić, doc.
Komentorica: Dr. sc. Mihaela Banek Zorica, izv. prof.

Zagreb, lipanj, 2020.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Katarina Beštak

Datum i mjesto rođenja: 21.11.1995. Zagreb

Studijske grupe i godina upisa: Fonetika, Informacijske i komunikacijske znanosti, 2014.

Lokalni matični broj studenta: 0130296408

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Uloga radioničkih aktivnosti dječjih knjižnica u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece

Naslov rada na engleskome jeziku: The Role of Children's Library Workshops in the Development of Phonological Awareness in Children

Broj stranica: 44 str.

Broj priloga: 8

Datum predaje rada:

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

1. dr. sc. Diana Tomić, doc.
2. dr. sc. Mihaela Banek Zorica, izv. prof.
3. dr. sc. Vesna Mildner, red. prof.

Datum obrane rada:

Broj ECTS bodova:

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----

2. -----

3. -----

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom
Uloga radioničkih aktivnosti dječjih knjižnica u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece
(naslov rada)

i da sam njegov/a autor/ica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Katarina Beštak

(ime i prezime studenta)

(potpis)

Zagreb, _____

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Govorno – jezični razvoj kod djece	2
1.1 <i>Predverbalna faza razvoja govora.....</i>	2
1.2 <i>Verbalna faza razvoja govora.....</i>	4
2. Fonološka osjetljivost.....	6
2.1 <i>Razvoj fonološke osjetljivosti.....</i>	7
2.2 <i>Kriteriji u mjerenju fonološke osjetljivosti.....</i>	9
3. Razvoj čitanja.....	12
3.1 <i>Predčitačke vještine</i>	12
3.2 <i>Čitačke vještine</i>	14
4. Dječje knjižnice	16
4.1 <i>Knjižnične usluge za djecu od najranije dobi.....</i>	16
4.2 <i>Zadaće dječjih knjižnica.....</i>	18
5. Aktivnosti dječjih knjižnica	19
5.1 <i>Pričaonice</i>	19
5.2 <i>Radionice.....</i>	20
5.3 <i>Igraonice</i>	20
6. Primjeri dobre prakse rada dječjih knjižnica.....	21
6.1 <i>Primjeri dobre prakse rada u Hrvatskoj.....</i>	21
6.2 <i>Primjeri dobre prakse rada u svijetu</i>	23
7. Ciljevi i hipoteze istraživanja.....	24
8. Materijali i metode.....	24
9. Rezultati i rasprava.....	25
9.1 <i>Rezultati prvog dijela ankete.....</i>	25
9.2 <i>Rezultati drugog dijela ankete</i>	29
9.3 <i>Rasprava</i>	33
10. Prikaz održanih radionica kao primjer moguće prakse u knjižnicama	34
10.1 <i>Prikaz radionice – metodički podaci</i>	34
10.2 <i>Provedba radionice i rezultati vrednovanja</i>	39
11. Zaključak	41
12. Literatura.....	43
Sažetak.....	46
Summary.....	47
Prilozi.....	48

Uvod

Fonološka osjetljivost je sposobnost obrade glasovne strukture govornog jezika te doprinosi razvoju predčitačkih i čitačkih vještina. Djecu treba poticati vještinama fonološke osjetljivosti, počevši od vještina na razini riječi, prelazeći na vještine na razini slogova i potom na fonemsku razinu vještina. Razvoj fonološke osjetljivosti kod male djece snažno je povezan s kasnijim sposobnostima čitanja i pisanja.

Knjižnica je važna u razvoju čitačkih i čitateljskih sposobnosti djeteta jer je knjižnica otvorena za sve. Dječja je knjižnica usredotočena na obrazovanje djece, najviše na poticanje čitanja. Budući da čitateljsko okruženje započinje u samoj obitelji, dječje knjižnice imaju savjetodavnu ulogu i ulogu usmjerivača svih vrsta čitatelja koji će tu kulturu prenijeti u svoje domove. Primarna je uloga dječjih knjižnica razvoj i promocija čitačke pismenosti gdje ona svojim prostorom i programom nudi podršku roditeljima.

Rad se sastoji od teorijskog i istraživačkog dijela. U teorijskom dijelu opisuje se govorno-jezični razvoj djece, fonološka osjetljivost, razvoj čitanja te uloga dječjih knjižnica u poticanju čitanja i stvaranju čitačkih navika. U istraživačkom dijelu ispituje se aktivnost dječjih knjižnica u Zagrebu, njihova uloga u razvoju fonološke osjetljivosti te je prikazana i provedena radionica za razvijanje fonoloških vještina u dječjoj knjižnici kao primjer moguće dobre prakse.

1. Govorno – jezični razvoj kod djece

Profesorica Mildner (2017) na kolegiju Razvoj govora navodi da govorno – jezični razvoj pretpostavlja svladavanje pravila koja definiraju uvjete za proizvodnju dobro formiranih rečenica na nekoliko razina reprezentacije, najmanje na fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini. Taj je proces značajno određen i individualnim obilježjima, odnosno ne teče kod sve djece jednakom brzinom i na isti način.

Dva osnovna razdoblja razvoja govora su predverbalna i verbalna faza. Predverbalna faza traje od rođenja do prve smislene riječi, a verbalna faza traje od prve smislene riječi do automatizacije govora. U nastavku će biti prikazan razvoj govora u djece od rođenja do šeste godine života.

1.1 Predverbalna faza razvoja govora

„Dijete je sa svojom okolinom komuniciralo još u majčinoj utrobi, čulo je vanjske zvukove, a na zvučni podražaj odgovaralo pokretom, dakle njegova komunikacija u utrobi je bila neverbalna.“ Neverbalna komunikacija uvijek prethodi verbalnoj komunikaciji, a prvim krikom djeteta, koji se javlja neposredno nakon prvog udaha, komunikacija djeteta postaje predverbalna (Pavličević-Franić, 2005: 42). „Predverbalna faza te njezin uredan razvoj je iznimno važan preduvjet za kasniji govorno-jezični razvoj djeteta. Tako, govor se ne počinje razvijati prvom riječju, nego prvim danom života“ (Posokhova, 2008 : 13).

Predverbalna faza odvija se do progovaranja djetetove prve smislene riječi što se u prosjeku događa oko prve godine života, između desetog i četrnaestog mjeseca, a sastoji se od četiri razdoblja: razdoblje fiziološkog krika i refleksnog glasanja, razdoblje gukanja, razdoblje kanoničkog brbljanja i razdoblje raznolikog brbljanja (Posokhova, 2008).

Razdoblje fiziološkog krika i refleksnog glasanja, traje od rođenja do 2. mjeseca života. Zvukovi koje dijete tada proizvodi su spontana glasanja koja odražavaju fiziološko i emocionalno stanje bebe. Uz krik i plač tu su podrigivanje, zijevanje, štucanje, kašljanje i slično. U kriku bebe dominiraju zvukovi nalik samoglasnicima uz blagu nazalnost glasa. Procjena krika je iznimno važna, krik zdravog djeteta je glasan, čist s kratkim uzdahom i produljenim izdahom dok s druge strane u kriku se mogu vidjeti simptomi mogućeg razvojnog poremećaja. Ako je djetetov krik prodoran ili vrlo tih, ako se sastoji od kratkih naglih vriskova ili tihog jednoličnog stenjanja te ukoliko beba plače nekoliko dana za redom bez somatskih razloga velika je mogućnost da postoji određen simptom rizika (Posokhova,

2008). U ovoj fazi dječje je glasanje spontano i refleksno te je povezano isključivo s njihovim fiziološkim stanjem, a ograničeno je anatomskim i fiziološkim obilježjima. S obzirom da je vokalni trakt djeteta puno manji od onog u odraslog čovjeka, mogućnosti glasanja su vrlo ograničene (Tomić, 2013). Ova je faza bitna jer tu počinje stvaranje prvih za govor važnih senzomotoričkih veza u živčanom sustavu. Mozak počinje kontrolirati slušanje i glasanje te visinu i intenzitet glasa i postupno kontrolirati različite pokrete govornih organa u usnoj šupljini (Posokhova, 2008). S takvim sazrijevanjem mozga dijete ulazi u sljedeću fazu.

Faza gukanja počinje oko drugog mjeseca života te traje do petog mjeseca života djeteta. Javlja se promjena krika, pojava smijeha i gukanja. Proces postupne kontrole izgovora se nastavlja i u ovoj fazi. Dijete uspostavlja kontrolu nad intonacijom, stoga od trećeg mjeseca života primjećujemo intonacijsku kvalitetu krika, krik se mijenja ovisno o bebinom stanju. Krik nije jednoličan, a dijete različitim intonacijama krika izražava svoje potrebe, drugačijom intonacijom ako je gladno, mokro, ako ga nešto boli ili smeta (Posokhova, 2008). Oko dvanaestog tjedna sve se češće javlja gukanje, dok se krik smanjuje. Gukanje se javlja kao odgovor djeteta na reakciju roditelja, javlja se kada se roditelj smije, mazi i grli bebu te razgovara s njom. U četvrtome mjesecu života usavršava se sposobnost razlikovanja intonacijskih osobina odraslih, pojavljuju se počeci oponašanja i aktivno smijanje bebe. Gukanje se uglavnom sastoji od samoglasnika, a na kraju ove faze pojavljuju se i reducirani suglasnici. Budući da se glasovi gukanja javljaju tijekom izdisaja, njima započinje djetetovo ovladavanje govornim disanjem (Posokhova, 2008). Bebe često u ovom razdoblju koriste i veći broj nejasno izgovorenih samoglasnika i suglasnika, nedefiniranih glasova za koje se smatra da su osnova za kasnije definiranje glasova bilo kojeg jezika (Bulat, 2014).

Razdoblje kanoničkog brbljanja počinje od četvrtog i petog mjeseca do sedmog mjeseca života (Posokhova, 2008). U ovoj se fazi pojavljuju glasovne igre i brbljanje, a dijete se sve više igra vlastitim glasovnim mogućnostima. Tu kreće s marginalnim brbljanjem gdje proizvodi prve konsonante /b/ i /m/ te izgovara slogove „baaa“ ili „maaa“ (Bulat, 2014). Kasnije počinje i slogovno brbljanje (ma-ma-ma) koje se sastoji u ponavljanju slogova uz kontrolu sluhom. Slogovi koje dijete tada proizvodi nazivaju se kanoničkim slogom. Kanonički slog je pokazatelj razvoja zdravo-čujuće djece, jer se kod djece oštećenog sluha on ne pojavljuje. Roditelji često pomisle kako dijete ovakvim brbljanjem doziva mamu pa pozitivno i oduševljeno reaguju. Ova faza je važna jer se ovakvim brbljanjem ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se kasnije ostvaruje govor (Posokhova, 2008).

Razdoblje raznolikog ili promjenjivog brbljanja četvrta je faza predverbalnog razvoja. Počinje između petog i polovice sedmog mjeseca, a traje do polovice dvanaestog mjeseca života. Prati se aktivnim slogovnim brbljanjem (Posokhova, 2008). U ovom razdoblju dječje brbljanje počinje podsjećati na prave glasove materinskog jezika, a ostvaruje se kroz kontrolirano ponavljanje istoga sloga (pa-pa, ba-ba, ma-ma). Dijete aktivno brblja prilikom igranja s odraslima te brbljanjem privlači pozornost odraslih, brbljanje postaje socijalno. U ovoj fazi se razvija početno razumijevanje ljudskog govora. Nakon osmog mjeseca dijete počinje izgovarati i spajati različite slogove uz gestovnu imitaciju, a na kraju prve godine dijete svjesno reagira na vlastito ime, na riječ „ne“ i na jednostavne naloge te usmjerava pogled prema imenovanim osobama i igračkama (Posokhova, 2008). Ova se faza smatra vrlo osjetljivom fazom za razvoj govora jer je dijete u toj fazi posebno osjetljivo na usvajanje svih elemenata materinskog jezika. Pri kraju faze brbljanja, oko prve godine života, dijete izgovara svoju prvu riječ te polako prelazi u sljedeću bitnu fazu govorno-jezičnog razvoja.

1.2 Verbalna faza razvoja govora

Verbalna faza nastupa kod većine djece oko prve godine života. U ovom razdoblju dijete ovladava fonemskim sustavom materinskog jezika, svjesno proizvodeći glasove koje čuje u okolini (Pavličević-Franić, 2005). Nakon što je dijete napunilo godinu dana razvoj govora prati se prema broju riječi koje dijete upotrebljava. Jednogodišnje dijete uredna razvoja otprilike raspolaže s fondom riječi od 200 do 300, a trogodišnje dijete već s 1500 do 2000 riječi (Posokhova, 2008).

U početku verbalne faze prve riječi sastavljene su od okluziva i vokala. Ti se glasovi javljaju sustavno prema razvojnim linijama u kojima pojedine skupine glasova ili pojedini glasovi prethode drugima i njihov razvoj uvjetuje razvoju glasova koji slijede nakon njih (Vuletić, 1987). Postoje razlike u individualnom razvoju govora svakog djeteta, jer ne prate sva djeca jednako razvojnu liniju glasova. Pavličević – Franić (2005) navodi da se u usvajanju glasova kod većine djece prvo usvajaju zvučni i bezzvučni okluzivi te vokali, nakon čega slijedi usvajanje frikativa, a potom afrikata.

Od 12 do 18 mjeseci govor djeteta se sastoji od pojedinačnih riječi, imenica i glagola, koje je dijete usvojilo iz govora odraslih ili stvorilo samo (Posokhova, 2008). U početku su to jednosložne ili dvosložne riječi tvorene kombinacijom okluziva i vokala koje u početku verbalne faze imaju funkciju rečenica (npr. „papa“ – gladan sam, „kuku“ – gdje si).

Komunikaciju u ovoj fazi omogućuju prozodijska svojstva djetetova govora i kontekst situacije (Pavličević-Franić, 2005).

U razdoblju od 18. do 24. mjeseca dijete usvaja pojedine vrste riječi. Dijete brzo uči da riječi predstavljaju objekte, akcije i mišljenja te usvaja jezična pravila (Andrešić i sur., 2010:9). Dijete tada najčešće koristi riječi koje opisuju predmete i aktivnosti kojima je okruženo. Neka istraživanja (Blaži, 2003) pokazuju da se u početnom usvajanju hrvatskog jezika nešto učestalije javljaju glagoli u usporedbi s imenicama. Nakon završene druge godine, a ponekad i ranije, dijete proširuje vrste usvojenih riječi u rečenicama. Većina djece započinje s korištenjem osobnih zamjenica (ja, ti), pridjeva, pomoćnih glagola, veznika, prijedloga (u, na) i priloga (Blaži, 2003). Fond riječi djeteta proširuje se vrlo brzo. Usvajanje rječnika djeteta prati i usvajanje gramatičkog sustava materinskog jezika (Pavličević-Franić, 2005).

Tijekom druge godine života nastavlja se intenzivan razvoj razumijevanja. Dvogodišnje dijete razumije mnogo više nego što može izraziti svojim riječima. Dijete povezuje riječi za one predmete koji su mu u tom trenutku zanimljivi i privlačni. Od dvije i pol do tri godine dijete dobro razumije kratke priče i bajke (Posokhova, 2008).

U trećoj godini života osim što dijete brzo ovladava novim riječima ono proširuje i vrste riječi kojima se služi. Kompleksnost rečenica se primarno određuje glagolima, od jednostavnijih, poput „idi“ ili „trči“, prema kompleksnijim glagolima, poput „misli“ ili „obećaj“. Tijekom ovog razdoblja dijete počinje pričati o događajima, povezivati ideje unutar rečenica te dvije do tri rečenice istom temom. Upravo je ta sposobnost prepričavanja, pričanja o situaciji u točnom vremenskom redosljedu, od iznimne važnosti za daljnji djetetov razvoj sposobnosti pričanja i razumijevanja priča (Apel i Masterson, 2004). Izgovor djeteta u ovom razdoblju pokazuje 75 postotnu razumljivost.

U razdoblju kada dijete navrší 4 godine već je jako dobro ovladalo jezikom. Počinje pokazivati znakove učenja čitanja i pisanja, može polako i djelomično čitati rečenice riječ po riječ, može početi pisati svoje ime ili druge jednostavne riječi, uči rimovanje, poznavanje slova i slično. Iako još možda ne izgovara posve ispravno glas /r/, ovladalo je ostalim teškim glasovima kao što su /s/, /z/, /š/, /č/ te suglasničkim skupinama /st/, /pk/ itd.

Oko petog rođendana dijete u svojim pričama počinje pokazivati uzročno-posljedične odnose, priče imaju radnju. Nastavlja se postupna priprema za čitanje i pisanje, povećava se razumijevanje naziva slova i glasova (Apel i Masterson, 2004).

Tablica 1. Razvoj glasova hrvatskog jezika (Vuletić, 1990, preuzeto iz Tomić, 2013)

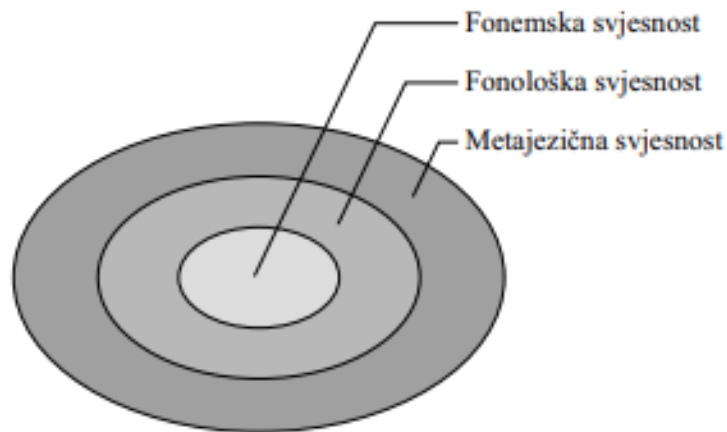
Dob	3;0 – 3;6	3;6 – 4;0	4;0 – 4;6	4;6 – 5;6	Poslije 5;6
Razvijeni glasovi	VOKALI: /a/, /e/, /i/, /o/, /u/ OKLUZIVI: /p/, /b/, /t/, /d/, /k/, /g/ FRIKATIVI: /f/, /h/ NAZALI: /m/, /n/ LATERAL: /l/ POLUVOKALI: /j/, /v/	NAZAL: /ŋj/	LATERAL: /lj/ VIBRANT: /r/	FRIKATIVI: /s/, /z/ AFRIKATA: /c/	PALATALNI FRIKATIVI I AFRIKATE: /š/, /ž/, /č/, /ć/, /dž/, /đ/

Kada dijete prelazi iz pete u šestu godinu ono počinje prepoznavati da su riječi odvojene od predmeta koje zastupaju, prepoznaje da se dužina riječi određuje prema broju glasova i slova te počinje razvijati znanje o glasovima, fonološku osjetljivost. Prema Vuletiću (1990) dijete koje je navršilo pet i pol godina bi trebalo ispravno izgovarati sve glasove materinskoga jezika.

2. Fonološka osjetljivost

Fonološka se osjetljivost definira kao osjetljivost na fonološku strukturu riječi i osjetljivost na glasove te sposobnost njihovog mentalnog upravljanja (Anthony i sur., 2003 prema Tomić, 2013). To je sposobnost raščlanjivanja govornih odsječaka na manje jedinice. Fonološka osjetljivost sastoji se od fonološke svijesti i fonemske svijesti, od kojih svaka predstavlja poseban skup vještina koje se pojavljuju u općem razvojnem slijedu među tipično razvijajućom djecom (Puffpaf, 2009).

„Fonološka osjetljivost je dio fonološkog procesiranja i metajezičnih sposobnosti. Ona se dijeli na fonološku svijest koja se sastoji od svijesti o rimi, silabičke svijesti i intersilabičke svijesti, te na fonemsku svijest“ (Tomić, 2013: 83). Metajezična svjesnost označava razmišljanje o vlastitome jeziku, svjesnost i kontrolu nad jezikom općenito, neovisno o značenju (Ivšac Pavliša i Lenček, 2011).

Slika 1. Međudnos fonemske, fonološke i metajezične svjesnosti, (Ivšac Pavliša i Lenček, 2011)

2.1 Razvoj fonološke osjetljivosti

Fonološka osjetljivost jedinstvena je sposobnost koja se kontinuirano i stupnjevito razvija, a razvoj je vidljiv tijekom obrade jezičnih jedinica različitih veličina (Anthony i sur., 2003; Anthony i Lonigan, 2004, prema Tomić: 2013).

Fonološka svijest uključuje raščlanjivanje govorne riječi na jedinice veće od fonema. „Odnosi se na prepoznavanje, stvaranje i baratanje manjim dijelovima od riječi i očituje se kroz npr. prepoznavanje riječi koje se rimuju, prebrojavanje slogova, odvajanje početka riječi od kraja, te izdvajanje glasova u riječi (Pavliša i Lenček, 2011: 2).“ S druge strane fonemska svijest označava sposobnost raščlanjivanja riječi na foneme, uključuje veće ili manje eksplicitno razumijevanje da se riječi sastoje od dijelova manjih od sloga, ali i svjesnost o razlikovnim obilježjima fonema. Nakon što dijete shvati da se riječi sastoje od fonema, ono napreduje u znanju o individualnim fonemima (Pavliša i Lenček, 2011:3). „Dok fonološka svjesnost uključuje slušnu i oralnu manipulaciju glasovima, fonemska svjesnost odnosi se na uspostavljanje veze između pisanih simbola – slova i njihove zvučne realizacije – glasova“ (Snider, 1995, prema Sindik i Pavić, 2009).

Fonološka osjetljivost se može podijeliti na četiri temeljne razine od kojih prve tri pripadaju fonološkoj svijesti, a treća fonemskoj svijesti. Prvu razinu čini svijest o rimi koja označava prepoznavanje rime u riječima. Druga razina je silabička svijest. Ona označava sposobnost raščlanjivanja riječi na slogove. Sljedeća, odnosno treća razina, je intrasilabička svijest koja označava sposobnost raščlanjivanja sloga na manje jedinice – pristup i rimi. Zadnja, četvrta

razina je fonemska svijest. Fonemska svijest obuhvaća sposobnost raščlanjivanja riječi/sloga/pristupa i rime na najmanje jedinice – foneme (Tomić: 2013).

Fonološka osjetljivost se razvija tijekom djetinjstva od plitke osjetljivosti, što označava sposobnost primjećivanja slogovne strukture u riječima, do duboke koja se odnosi na raščlanjivanje riječi na najmanje jedinice (Stanovich 1992, prema Pufpaff 2009). Plitka fonološka osjetljivost metajezična je sposobnost prepoznavanja i baratanja jezičnim jedinicama većim od fonema, dok je duboka fonološka osjetljivost zapravo fonemska svijest (Tomić, 2013: 86). Prepoznavanje rime u riječima predstavlja početak shvaćanja fonološke strukture riječi. Rima predstavlja ujedno i pomak u metajezičnoj svjesnosti, ona uključuje prepoznavanje obrazaca koji se rimuju. U razvoju fonološke osjetljivosti djeca se susreću s rimom između treće i četvrte godine života (Ezzel i Justice, 2005, prema Pavliša i Lenček, 2011). Dijete u dobi od dvije godine otkriva ponuđene rime i od tri ponuđene riječi uspijeva prepoznati riječ koja se ne rimuje. U dobi od tri godine ima sposobnost prepoznati rimu između dviju riječi.

Sposobnost raščlanjivanja rečenica na riječi i riječi na slogove javlja se u dobi od tri do četiri godine. Smatra se da ako se javi sposobnost raščlanjivanja slogova a onda i razlikovanje istih od različitih, javit će se i sposobnost prepoznavanja rime. Pojedina djeca te dobi u stanju su prebrojati slogove u višesložnoj riječi iako još ne poznaju zakonitost koja vlada unutar slogovnih pravila, a zatim razvijaju sposobnost kategorizacije i proizvodnje riječi prema njenom inicijalnom ili finalnom glasu, što im omogućava da adekvatno ovladaju vještinom čitanja (Griffith i Olson, 1992, prema Milošević i Vuković, 2016).

Također je poznato da se fonološka i fonemska svijest razvijaju simultano, znači ne treba prvo završiti razvoj silabičke svijesti da bi se javila intrasilabička. „Silabička će se svijest javiti ranije i ona jest preduvjet za intrasilabičku, ali njen razvoj neće završiti pojavom svijesti o manjoj jedinici“ (Tomić, 2013: 86). Potkategorije fonološke osjetljivosti utječu jedna na drugu te su u stalnome međudjelovanju.

U dobi od pet godina dijete ima sposobnost da spontano ili na zahtjev stvara rime i u stanju je izdvojiti prvi glas u riječima. Dijete u dobi od šest godina ima sposobnost fonološke analize i sinteze do pet glasova u riječi te se tu javlja sposobnost uklanjanja fonološkog segmenta iz izgovorene riječi kako bi se formirala druga riječ, pravilno i brzo imenovanje brojeva, boja, slova i objekata. „Nadalje dijete može samo dopuniti riječi kojoj nedostaju slogovi ili izdvojeni fonemi te se javljaju i segmentacija, odnosno raščlanjivanja rečenice na riječi, dijeljenja riječi na slogove i riječi na glasove, zatim izostavljanja korijena riječi, sloga ili fonema pri stvaranju riječi te supstitucija, odnosno sposobnost izdvajanja fonema u riječi, a

zatim zamjene drugim fonemom i formiranja nove riječi“ (Adams, 1990; Snider, 1995, prema Milošević i Vuković, 2016: 86).

2.2 Kriteriji u mjerenju fonološke osjetljivosti

Kako bi se mogao odrediti razvoj te razina fonološke osjetljivosti potrebno je ustanoviti kriterije za podjelu zadataka u mjerenju fonološke osjetljivosti. Izdvajaju se četiri kriterija (Vandervelden i Siegel, 1995, prema Tomić, 2013).

Prvi kriterij predstavlja veza fonološke osjetljivosti i drugih aspekata kognitivnog razvoja, tako npr. za prepoznavanje rime ispitanik bi trebao zapamtiti nekoliko riječi prije nego odredi koja se riječ ne rimuje s ostalim riječima ukoliko u zadatku imamo četiri riječi (Wagner i Torgesen, 1987, prema Tomić, 2013). Zadaci prepoznavanja rime najčešće su konstruirani prema uzoru na slične zadatke koji se obično koriste za ispitivanje prepoznavanja rime, a sastoje se od prepoznavanja riječi koja se ne rimuje, odnosno “uljeza“ između ostalih riječi (Oditty, FernandezFein i Baker, 1997, prema Blaži, Farago i Pavić, 2017). Lista riječi kod ispitivanja djece uglavnom se sastoji od jednosložnih i dvosložnih riječi bez konsonantskih skupina, a set zadataka je konstruiran po kriteriju od lakšeg prema težem. U zadacima proizvodnje rime zahtjeva se da dijete nastavi niz tako da se rimuje.

Slijedeći kriteriji odnosi se na vrstu odgovora, dakle radi li se o razlikovnom ili proizvodnom odgovoru, primjerice djeci je lakše odgovoriti na pitanje počinju li riječi istim glasom (lopta i lutka) nego odrediti koji je glas prvi u pojedinoj riječi. Nadalje, imenovanje slova, boja i brojeva procjenjuje uspješnost fonološkog pristupa leksičkome spremniku (Fletcher i sur., 2007, prema Pavliša i Lenček, 2011).

Treći kriterij vezan je za veličinu jezičnih jedinica uključenih u zadatke spajanja ili raščlanjivanja. Djeca lakše i ranije spajaju ili raščlanjuju veće jedinice, primjerice pristup i rimu, čak i ako se pristup sastoji od jednog fonema, nego što mogu raščlaniti riječ na foneme ili spojiti foneme u riječ. Glasovno stapanje i glasovna raščlamba pokazatelji su fonološke osjetljivosti te su izuzetno važni prediktori vještine čitanja (Blaži i sur., 2011). Kod zadataka glasovnog stapanja dijete treba prepoznati riječ izgovorenu kao seriju fonema, a kod glasovne raščlambe ispitanik mora izreći koji glasovi čine zadanu riječ (Blaži, Farago i Pavić, 2017).

Posljednji kriterij vezan je za položaj ciljnog glasa u riječi koji pokazuje da djeca lakše odnosno ranije prepoznaju i barataju fonemima u inicijalnoj nego u finalnoj poziciji. Za ispitivanje prepoznavanja prvog i zadnjega glasa dijete treba prepoznati prvi ili posljednji glas u riječi.

„Sposobnost spajanja fonema u riječ javlja se prije sposobnosti raščlanjivanja riječi na foneme, dok se sposobnost brisanja fonema iz riječi, izdvajanja fonema iz riječi ili zamjena redosljeda čine kognitivno najzahtjevnijim i javljaju se najkasnije, no konačna razvojna hijerarhija operacija još uvijek nije općeprihvaćena“ (Tomić, 2013: 86).

Tablica 2. Redosljed razvoja fonološke osjetljivosti, vrsta i primjeri zadataka kojima se mjeri (Pufpaff preuzeto od Tomić, 2013)

Razina fonološke osjetljivosti	Jezična jedinica	Zadatak	Primjer
Svijest o rimi	Rima	Zamjećivanje	Rimuje li se <i>rak</i> s <i>lak</i> ?
	Rima	Stvaranje	Promijeni prvi glas u riječi <i>rak</i> da bi dobio riječ koja se rimuje.
	Rima	Govorenje	Reci mi riječ koja se rimuje s <i>rak</i> .
	Rima	Prepoznavanje	Koja se riječ rimuje s <i>rak</i> ? <i>Pas – miš – lak</i>
	Rima	Izbacivanje uljeza	Koja se riječ ne rimuje s ostalima? <i>Rak – lak – pas</i>
Silabička svijest	Rečenica	Raščlanjivanje	Koliko riječi ima u rečenici: <i>Dječak ima plavi šešir.</i>
	Slog	Raščlanjivanje	Koliko ima slogova u riječi <i>čarapa</i> .
	Slog	Brisanje (složenice)	Slušaj! <i>Autopraonica.</i> Koja riječ ostane ako izbacimo auto.
	Slog	Brisanje (višesložne riječi)	Slušaj. <i>Crvendać.</i> Koja riječ ostane ako izbrišemo crven.
Intersilabička svijest	Fonem	Spajanje	Koja je ovo riječ? <i>P-a-s</i>
	Fonem – riječ	Prepoznavanje inicijalnog fonema	Počinje li <i>miš</i> s /m/?
	Fonem – riječ	Prepoznavanje finalnog fonema	Završava li <i>pas</i> sa /s/?
	Fonem – riječ	Prepoznavanje položaja fonema u riječi	Slušaj <i>m. Miš.</i> Počinje li riječ s /m/ ili završava s /m/?
	Fonem – riječ	Prepoznavanje fonema i položaja	Slušaj <i>m. Pas.</i> Počinje li riječ s /m/

		fonema u riječi	ili završava ili uopće nema /m/?
Fonemska svijest	Riječ – riječ	Prepoznavanje istog fonema u inicijalnom položaju	Počinje li <i>riba</i> istim glasom kao i <i>rak</i> ?
	Riječ – riječ	Prepoznavanje različitog fonema u inicijalnom položaju	Slušaj. <i>Rak</i> . Koja riječ počinje drugačije od <i>rak</i> ? <i>Riba – pas – ruka</i>
	Riječ – riječ	Prepoznavanje izbrisanog fonema	Reci <i>vrata</i> . Reci <i>vrat</i> . Kojeg glasa nema u <i>vrat</i> , a ima u <i>vrata</i> .
	Riječ – riječ	Prepoznavanje istog fonema u finalnom položaju	Završava li <i>tanjur</i> istim glasom kao i <i>papir</i> ?
	Riječ – riječ	Prepoznavanje različitog fonema u finalnom položaju	Slušaj. <i>Tanjur</i> . Koja riječ završava drugačije od <i>tanjur</i> ? <i>Papir – pas – motor</i>
	Fonem	Prepoznavanje (inicijalna pozicija)	Kojim glasom počinje riječ <i>riba</i> ?
	Fonem	Prepoznavanje (finalna pozicija)	Kojim glasom završava riječ <i>rak</i> ?
	Fonem	Prepoznavanje (medijalna pozicija)	Koji je glas u sredini u riječi <i>pas</i> ?
	Fonem	Brojanje	Koliko glasova čuješ u riječi <i>pas</i> ?
	Fonem	Raščlanjivanje	Reci <i>rak</i> glas po glas.
	Fonem	Brisanje – finalna pozicija	Slušaj. <i>Tanjur</i> . Ponovi. Sad reci <i>tanjur</i> bez /r/.
	Fonem	Brisanje – inicijalna pozicija	Slušaj. <i>Roda</i> . Ponovi. Sad reci <i>roda</i> bez /r/.
	Fonem	Brisanje – prvi konsonant u skupini	Slušaj. <i>Slon</i> . Ponovi. Sad reci <i>slon</i> bez /l/.
	Fonem	Brisanje – drugi konsonant u skupini	Slušaj. <i>Stol</i> . Ponovi. Sad reci <i>stol</i> bez /t/.
	Fonem	Supstitucija	Reci <i>rak</i> . Sad umjesto /r/ reci /l/.
Fonem	Zamjena redoslijeda	Reci <i>da</i> . Sad zamijeni /d/ i /a/.	

Djeca trebaju biti podučavana vještinama fonološke osjetljivosti, počevši od vještina na razini riječi, prelazeći na vještine na razini slogova i potom na fonemsku razinu vještina. Važno je da djeca u početku shvate da se govorni jezik može podijeliti na dijelove, prepoznaju sličnosti i različitosti u dijelovima, a zatim da upravljaju dijelovima pojedinih glasova. Osim toga, unutar svake jedinice (npr. riječ, slog), djeca su općenito u stanju prepoznati fonološke informacije prije nego što mogu manipulirati njima, pomiješati fonološke informacije prije nego što ih mogu segmentirati i upravljati početnim zvukovima prije konačnih zvukova (Pufpaff, 2009).

3. Razvoj čitanja

Razvoj fonološke osjetljivosti kod male djece snažno je povezan s kasnijim sposobnostima čitanja i pisanja, iako se postavlja pitanje je li veza uzročna, recipročna ili jednostavno korelacijska. Desetljeća istraživanja utvrđuju da je fonološka osjetljivost povezana s čitanjem, a veza se nastavlja tijekom cijele škole i u odrasloj dobi (Pufpaff, 2009).

3.1 Predčitačke vještine

„Predčitačke vještine predstavljaju osjetljivost za smisao i karakteristike pisanog jezika, one su preduvjet razvoju čitačkih vještina.“ Predčitačke vještine su svjesnost djeteta o tri aspekta pisanog jezika: o funkciji pisanog jezika, o tehničkim karakteristikama pisma te o procesima i tehnici čitanja (Čudina-Obradović, 1995 : 19).

Čitanje je važna aktivnost od najranije dobi pa se važnost čitanja naglašava i preporučuje već u dobi od dvije godine. Uspostavljanje rutine čitanja knjiga djetetu u ranoj dobi pomaže osvješćivanju važnosti čitanja te se stvara rutina koja ukoliko potraje pridonosi da i dijete postane pravi čitač. U drugoj godini života čitanje djetetu može potrajati samo pet minuta, ako i toliko, no u ovoj fazi razvoja presudna je kvaliteta, a ne količina vremena provedena s djetetom (Apel i Masterson, 2004). Knjige koje se koriste u toj dobi trebaju biti relativno jednostavne, knjige koje omogućuju imenovanje predmeta, ljudi i radnji koje su djetetu poznate, a samim time i najzanimljivije. Bitno je da prilikom čitanja roditelji razgovaraju s djecom o pročitanim, spomenutim predmetima, da uključuju dijete u samo čitanje, da povremeno traže dijete da imenuje slike (npr. „Gdje je kuća?“). Ovdje treba napomenuti da u interakciji prilikom čitanja roditelj mora pripaziti da ne pretjera s upitima djetetu kako ne bi smanjio njegovu volju za interakcijom i čitanjem. Dijete s dvije i tri godine postaje svjesno da

čitanjem iz pisanog teksta proizlazi poruka te da čitanje ima svoju svrhu da se uoči i primi poruka. Upravo se ta svijest pojavljuje kao prvi pojam o pismu, a javljanje te svijesti ovisi o mogućnostima djeteta da primijeti uporabu pisanih informacija kojima je okruženo te da u njima sudjeluje (Čudina-Obradović, 1995). U razdoblju od tri godine života povećava se djetetova sposobnost da sjedi, sluša i razumije složenije priče. Poželjno je da se u ovoj dobi roditelji udaljavaju od slikovnica koje potiču imenovanje predmeta te prelaze i čitaju knjige u kojima postoji neki tijek zbivanja. Kada se djetetu čitaju takve vrste knjiga pomaže mu da poveća razumijevanje kompleksnijih rečeničnih struktura i da uspije u vremenskom redosljedu logično složiti informaciju (Apel i Masterson, 2004). U dobi između 4. i 5. godine pojavljuje se sljedeća razvojna faza kao osvješćivanje pojmova o pismu: osvješćivanje razlika u slovima, svijest o smjeru pisanja slijeva nadesno i odozgo-dolje, zatim razumijevanje osnovne interpunkcije, usvajanje rječnika koji opisuje pismo i njegove karakteristike. Važno je da dijete razvije svijest da su riječi u pismu zasebne vizualne jedinice, a u ovoj se fazi pojavljuje i osviještenost glasovne strukture riječi koja se manifestira kao prepoznavanje rime, a poslije i kao prepoznavanje prvog glasa u riječi (Čudina-Obradović, 1995). Čitanjem knjiga s kojima dijete do tada nije bilo upoznato pomaže učenju novih rečeničnih struktura i riječi. Kako bi dijete lakše i sigurnije usvojilo nove riječi te proširilo svoj vokabular potrebno je da mu se knjige čitaju više puta, a kako bi se dijete potaknulo na razmišljanje o pročitanome svakako se preporuča postavljanje pitanja djetetu o radnji iz knjige. Osim navedenog, uspostavljanje rutine čitanja knjiga pokazuje djetetu kako se služiti knjigom, kako je držati, kako razlikovati slike od riječi i slično. Nadalje, čitanje rimovanih tekstova, knjiga s pjesmama za djecu može potaknuti dijete da samo počne tražiti odgovarajuću rimu prije nego li je netko pročitao te se na taj način dijete usmjeri na glasovni aspekt jezika. Djeca vole ritmične, rimovane pjesmice ugodnog i njima poznatog sadržaja i spontano ih pamte (Posokhova, 2008). Dijete uči spontano zato što osjeća zadovoljstvo od procesa ponavljanja. Nikako ne treba tjerati dijete da uči napamet pjesmice čije sadržaje ne poznaje, dakle treba mu predstavljati stihove koji se sastoje od riječi prisutnih u njegovom pasivnom rječniku, riječi koje ono zna, ali ne upotrebljava u spontanom govoru. Razvojem osjetljivosti zamjećivanja glasovne strukture riječi koja se javlja između 5. i 6. godine osnova je za razvoj čitačkih vještina jer omogućuje djetetu da tijekom glasovnog govora podijeli u apstraktne jedinice, slova. Sukladno tome između 6. i 7. godine kod djece se uspostavlja spoznaja o povezanosti glasa i znaka za taj glas, slova. Usvajanjem povezanosti glasa i slova dijete poboljšava vještinu raščlambe riječi na glasove (Čudina-Obradović, 1995).

Stričević (2007) navodi da su predčitačke vještine fonološka osjetljivost koja se očituje kao sposobnost igranja zvukovima, glasovima i riječima, a za razvijanje ove vještine korisno je pjevanje pjesmica te ponavljanje rima i brojalica. Razumijevanje značenja riječi je vještina važna za bogaćenje rječnika, što dijete više riječi zna, sposobnije je za stvaranje veza pri čitanju. Povezivanje pisanoga i govornog jezika, pomaže djetetu da razumije što čita, to je i sposobnost opisivanja događaja i otkrivanje smisla. U istraživanju u kojem je ispitano 400 djece kronološke dobi 4 – 5 godina pokazalo se da su djeca s dobrom razvijenom fonološkom osjetljivošću bila i dobri čitači što podilazi činjenici da je fonološka osjetljivost predvještina čitanja (Castle, Rich i Nicholson, 1994., prema O'Connor i sur., 1998. u Sindik i Pavić, 2009). „Fonološka osjetljivost kao posljedica čitanja opravdava se pretpostavkom da se ne javlja prije pete ili šeste godine, što ukazuje da je sazrijevanje fonološkog sustava pod utjecajem usvajanja vještine čitanja“ (Sindik i Pavić, 2009).

3.2 Čitačke vještine

Nakon što su sve predčitačke vještine usvojene, između 7. i 8. godine, dijete počinje uočavati da svaki glas ima svoje slovo te uči šifriranje i dešifriranje riječi uporabom slova. Tu započinje faza prevođenja slova u glas, odnosno primjena abecednoga načela. Po abecednom načelu svaki glas u izgovorenoj riječi predstavljen je pisanim znakom koji ima dogovoreni, uvijek isti oblik, odnosno slovo. „Aktivnost čitanja u abecednom sustavu sadrži sljedeće procese: raščlambu riječi na glasove, usvajanje i pronalaženje korespondencije između slova i pripadajućega glasa, povezivanje glasova u cjelovitu riječ, uočavanje značenja riječi, ponavljanje prethodnog procesa u sljedećoj riječi, uočavanje zajedničkog smisla prethodne i nove pridružene riječi, ponavljanje prethodnog procesa do posljednje riječi u rečenici, uočavanje smisla cjeline rečenice, usklađivanje smisla rečenice s cjelinom teksta“ (Čudina-Obradović, 1995: 16). Svrha cijelog navedenog procesa je otkrivanje značenja, smisla cjeline, a temeljni dio je ispravno uočavanje slova, čija pogrešna percepcija mijenja smisao napisanog.

U procesu usvajanja vještine čitanja autorica Čudina-Obradović (1995: 17) navodi četiri faze. Prva faza je faza cjelovitog prepoznavanja u kojoj dijete najprije uči korespondenciju između cijele riječi i njezina značenja, odnosno napamet uči značenje cijele napisane riječi. U ovoj se fazi koristi tzv. logografska strategija koja je tipična za početničko čitanje. Tu cijela napisana

riječ predstavlja znak za izgovorenu riječ. U ovoj fazi dijete može pokušati čitati tekst prepoznajući naučene riječi i pogađajući po smislu ostale riječi. Nakon početnog učenja riječi napamet slijedi faza početne glasovne raščlambe. Dijete počinje obraćati pozornost na slova. U pogađanju nepoznatih riječi osim po smislu dijete pogađa riječ i po prvom slovu. Ovdje počinje glasovna raščlamba što odražava povećanje svijesti o elementima koji tvore riječ. Najteža i najvažnija faza u učenju čitanja je slijedeća faza – faza prevođenja slova u glas. U toj se fazi dijete služi abecednom strategijom, odnosno prepoznaje slovo i prevodi ga u njegovu glasovnu zamjenu. Ovdje djetetova sposobnost čitanja postaje mnogo elastičnija i ono može prepoznati svaku riječ uključujući i one riječi čiji smisao ne razumije. Faza u kojoj dijete već vješto čita je faza složenog prevođenja grafičkih u glasovne jedinice. Ovo je posljednja faza u procesu usvajanja vještine čitanja. U ovoj se fazi koristi ortografska strategija gdje dijete više ne rastavlja napisanu riječ na grafeme nego uočava poznate pravopisne cjeline. „Ortografska strategija je kombinacija logografske strategije i glasovne raščlambe“ (Pavličević – Franić, 2005: 97).

Pavličević – Franić (2005) navodi da se proces čitanja može promatrati dvojako: kao vještina koja obuhvaća primanje i odašiljanje poruka u priopćavanju te kao sposobnost koja obuhvaća interpretativno čitanje kao nadgradnja kojoj prethodi savladavanje vještine čitanja. Proces učenja čitanja započinje u 1. razredu osnovne škole te se naziva početno čitanje. „Najviša razina čitanja je izražajno i glatko čitanje s razumijevanjem koje se postiže provođenjem sustavnih vježbi čitanja, glasnog čitanja, čitanja u sebi s naglaskom na razumijevanje pročitano“ (Pavličević-Franić, 2005).

Budući da je čitanje nezaobilazno u odgoju i obrazovanju, potrebno je što prije sustavno započeti s razvijanjem interesa za čitanje s dobrim i sadržajnim štivom primjereno dječjoj dobi, poticajnoj okolini i suradnji s obrazovnim ustanovama. Važno je da odgajatelji pokažu djetetu da i ono samo može dobiti obavijest iz knjiga te da zajedno s djetetom potraže odgovor u knjizi koju nemaju u kući stoga to iskoriste za odlazak u knjižnicu. Knjižnica može postati djetetu mjesto znanja, ali i igre gdje uvijek može dobiti traženi odgovor i nove poticaje za razvoj. Centar za informacijska istraživanja (Centre for Information Research) u Velikoj Britaniji je od 1996. do 1998. godine proveo istraživanje o kvalitativnom utjecaju narodnih knjižnica na čitalački razvoj djeteta gdje je jedna od hipoteza tog istraživanja bila da su „knjižnične usluge za djecu i mlade glavni adut i ključ za potporu i razvoj čitateljskih sposobnosti djece, a da su razvoj čitalačkih i čitateljskih sposobnosti ključni za uspješan razvoj djeteta“ (Jelušić, 2005: 80). Rezultati istraživanja pokazali su da je knjižnica važna u razvoju čitačkih sposobnosti djeteta upravo zato što je knjižnica otvorena svima, socijalno je

aktivna, omogućuje dostupnost svoj djeci bez obzira na godine, zdravlje, socijalno podrijetlo, spol, rasu i mjesto u kojem živi. Također, istraživanje je posebno istaknulo važnost knjižnice kao mjesta gdje roditelji i staratelji mogu dobiti informacije i svu potrebnu pomoć u radu s djecom (Jelušić, 2005).

4. Dječje knjižnice

Knjižnica svojom otvorenošću omogućava svakom djetetu i odraslom čovjeku pravo na slobodan i otvoren pristup informacijama. Knjižnice trebaju biti otvorene svoj djeci i stoga je prijeko potrebno da narodne knjižnice osiguraju dostupnost građe i usluge svima bez obzira na dob. Važni korisnici knjižnice upravo su djeca jer se njihov stav prema knjižnici oblikuje od malih nogu. IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za djecu (2003) uspostavljene prema UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta naglašavaju „važnost i pravo djece da u potpunosti razviju svoje potencijale s pravom na slobodan i besplatan pristup informacijama, građi i programima pod jednakim uvjetima bez obzira na dob, spol, rasu, vjersku, nacionalnu ili kulturnu pripadnost, jezik, socijalni status, umne i tjelesne sposobnosti i vještine.“ Dječja je knjižnica mjesto u kojem dijete može koristiti, samostalno izabrati, čitati, posuditi knjige koje su mu uvijek dostupne, gdje shvaća da su one dio njegovog svakodnevnog okruženja, te da je njihovo korištenje bitno za normalno funkcioniranje u društvu. Dječjim se knjižnicama nazivaju i odvojeni prostori u narodnim knjižnicama koji se zovu dječji odjeli. „Svaka pučka knjižnica treba imati dječji odjel, bilo u zgradi gdje se nalaze drugi njeni odjeli i službe, bilo u posebnom prostoru“ (Malnar, 1996: 93). Dječja je knjižnica usredotočena na obrazovanje djece, najviše na poticanje čitanja. Budući da čitateljsko okruženje započinje u samoj obitelji, dječje knjižnice imaju savjetodavnu ulogu i ulogu usmjerivača svih vrsta čitatelja koji će tu kulturu prenijeti u svoje domove. Dječja knjižnica i njezin stručni kadar moraju raditi na stvaranju poticajnog okruženja za čitanje. Primarna je uloga dječjih knjižnica razvoj i promocija čitačke pismenosti i predčitačkih vještina gdje ona svojim prostorom i programom nudi podršku roditeljima.

4.1 Knjižnične usluge za djecu od najranije dobi

Budući da razvoj fonološke osjetljivosti počinje od najranije dobi, posao je knjižnice da omogući pristup informacijama i čitateljskoj građi djeci svih dobnih skupina, uključujući i one mlađe od tri godine. Dostupnost knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi i okruženje

poticajno za čitanje može dati veliki doprinos ranom razvoju djeteta i općenito humaniziranju života obitelji s malom djecom u svakoj zajednici (Stričević i Čunović, 2012). Dječje knjižnice svakako trebaju sadržavati usluge za najmlađe korisnike, bebe i djecu rane dobi, zatim za roditelje i druge članove obitelji, staratelje i odgajatelje, zdravstvene djelatnike i druge odrasle osobe koje se bave djecom, knjigama i medijima (Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, 2008). Djecu treba ohrabrivati da se koriste knjižnicom od malih nogu jer to povećava vjerojatnost da će takva djece i ostati daljnji korisnici knjižnice (Narodna knjižnica-IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga, 2001). Usluge za bebe i djecu rane dobi mogu i trebaju biti brojne, a njihovi ciljevi svakako mnogostruki, gdje je važno naglasiti da su pristupačnost, zanimljivost, sigurnost i privlačnost čimbenici koji prostor knjižnice čine poželjnim, onakvim gdje se korisnik s bebom ili malim djetetom može ugodno osjećati (Martinović, 2008). Kako bi se to postiglo svaka dječja knjižnica ili dječji odjel u knjižnici treba obratiti pozornost na opremu dječjeg odjela u koju ulazi namještaj, knjige i igračke. Najvažnije je da knjižnica bude sigurna za malu djece, da se smanje sve moguće opasnosti. Poželjno je da se unutar dječjeg odjela nalazi odjeljak opremljen igračkama, namještajem primjerenim djeci i čistim prostirkama ili površinama. Potrebno je osigurati sjedala i za odrasle kako bi im se pružila mogućnost druženja s djecom, ali i drugim posjetiteljima. Građa dječje knjižnice mora biti visoke kvalitete, primjerena različitoj dobi djece, sigurna za bebe i djecu rane dobi, izazovna djeci, ali ne i zbunjujuća. „Tendencija je da dječja knjižnica na korištenje daje što raznovrsniju građu; obično se kaže da knjižnica treba posjedovati i dati na korištenje različite medije – od igračaka do kompjutera, kao npr.: tiskane materijale – knjige, časopise, izreske iz novina i časopisa, kataloge. Brošure, informativne listiće, postere i sl. te neknjižnu građu – igračke, audiokasete i vieokasete, CD, CD-ROM-ove, kompjuterske programe, elektroničke igre, tzv. virtualnu građu – pristup lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj mreži“ (Guidelines for Library Services for Young Adults. Dječja knjižnica za novo tisućljeće, 2000). Kod djece manje dobi važne su slikovnice jer podržavaju sve aspekte dječjeg razvoja. Knjige za bebe trebaju biti izrađene od različitih materijala. Posebno su važne ilustrirane knjige koje djeca mogu dodirnuti, pomirisati ili čuti jer će imati važnost u razvoju rane pismenosti djece s poteškoćama u razvoju. U ozračju i dojmu knjižnice veliku važnost ima i knjižnično osoblje koje mora biti prije svega osposobljeno i kvalificirano. Dječji knjižničar mora raspolagati vještinama i stručnim znanjima o dječjem razvoju, znanjima o ranoj pismenosti, poznavanjem kvalitete dječje kulture te posjedovati dobre komunikacijske vještine. Kreativnost i brižni stav poželjne su karakteristike dječjeg knjižničara te predanost i znanje za rad u kulturno raznolikom

okruženju (Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, 2008). Nadalje, u zborniku Dječja knjižnica za novo tisućljeće (2001) kao neke od osobina dječjih knjižničara navedene su socijalne kompetencije, profesionalne kvalifikacije, upravljačke sposobnosti, znanja o metodama i strategijama te osobne vještine. Vrlo veliku važnost treba dati osmišljavanju ponuda aktivnosti i usluga te njihovom provođenju u knjižnici kako bi knjižnica postala mjesto druženja, istraživanja i učenja, a u tome ne smiju biti zakinuti ni roditelji kojima bi trebalo trajno osigurati različite radionice kao dio obiteljskog obrazovanja.

4.2 Zadaće dječjih knjižnica

IFLA i UNESCO ističu da dječje knjižnice i dječji odjeli u sklopu narodnih knjižnica trebaju osigurati širok izbor građe i aktivnosti koje će djeci pružiti mogućnost da osjete radost čitanja i otkrivanja znanja. Među glavnim zadaćama i ciljevima knjižničnih usluga za djecu je „ostvarivanje prava svake bebe i djeteta rane dobi na okruženje koje uključuje igračke, knjige, multimediju i izvore namijenjene njima i njihovim roditeljima te ostalim članovima obitelji kao i odgajateljima te drugim odraslim osobama koje se bave malom djecom“ (Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, 2008: 14). Knjižnice u svrhu podupiranja učenja i promicanja čitanja imaju zadaću organizirati posebne događaje i aktivnosti za djecu, koje će potaknuti djecu na korištenje i upoznavanje knjižnice i njenih usluga i povećati vjerojatnost da će djeca i kasnije ostati korisnici knjižnice. Djeca u knjižnicu najčešće dolaze u pratnji roditelja pa tako i oni postaju korisnici dječjih odjela koje je potrebno uključiti u usluge knjižnice. U Smjernicama za knjižnične usluge za djecu navodi se da je jedna od zadaća knjižnice djecu i roditelje podučavati vještinama korištenja svih vrsta građe kako bi što bolje mogli iskoristiti njene mogućnosti. Također, roditelje je potrebno informirati o građi primjerenom za dob njihova djeteta kao i dostupnim izvorima. Neki od ciljeva knjižničnih usluga navedenih u Smjernicama za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi (2008) su omogućavanje ranog pristupa razvoju vještina korištenja multimedije i tehnologije te građe koja odražava raznolikost u društvu, poticanje razvoja govora kod beba i djece rane dobi te razvijanje jezične i dvojezične vještine, posebno u one djece koja su rođena u jezičnim i etničkim manjinama. Pričanje, slušanje, čitanje te druge vještine neophodne za pismenost i fonološki razvoj djece trebaju se uvesti i osnaživati različitim aktivnostima, uslugama i građom. U dječjim se knjižnicama trebaju nalaziti svakojake dječje pjesmice, uspavanke, slikovnice te posebni računalni programi kao što su interaktivne slikovnice. Nadalje, važno je da dječje knjižnice preuzmu zadaću o informiranju roditelja i drugih osoba koje se bave

malom djecom o važnosti čitanja naglas za razvoj jezičnih vještina i vještina čitanja te da ih uključe i potaknu na djelovanje i unaprjeđivanje djetetova razvoja i razvoja predčitačkih vještina. U zagovaranju čitanja naglas veliku važnost ima pričanje priča i čitanje izvan knjižnice pa se takve aktivnosti mogu premjestiti u parkove, čekaonice i slično. Neki od ciljeva su i informiranje roditelja i djece o građi i izvorima u knjižnici, posredovanje informacija, pružanje adekvatnog prostora te svakako razvijanje navike posjeta knjižnici koja će voditi cjeloživotnoj pismenosti.

5. Aktivnosti dječjih knjižnica

Budući da se u dječjim knjižnicama zagovara i provodi slobodniji oblik rada orijentiran na aktivnosti i izražavanje djece, na njihove interese i sklonosti, rad usmjeren djeci svakako treba biti interaktivan sa suradničkim metodama i radioničkim aktivnostima (Stričević, 2001). Suradničke metode te radionički način rada omogućuju bolji pristup djeci i njihovom napredovanju i razvitku. Danas se u knjižnici nastoji kombinirati više medija, metoda i tehnika. Programi i aktivnosti u dječjim se knjižnicama mogu provoditi u obliku pričaonica, radionica, igraonica, izložba, grupnih posjeta, natjecanja i kvizova, filmskih, video i drugih projekcija. Zatim, tu su i lutkarske i dramske grupe i igre, književni susreti, predstavljanja novih knjiga, kompjutorske radionice i igre, predavanja i tribine te ukoliko se ukaže potreba mogu se provoditi i literarne grupe ili smotre dječje poezije (Malnar, 1996). Aktivnosti najpogodnije razvoju predčitačkih vještina svakako su pričaonice, radionice i igraonice koje su namijenjene predškolskoj djeci.

5.1 Pričaonice

Pričaonica je aktivnost najčešće namijenjena mlađoj djeci koja još ne pohađaju školu, a svrha te aktivnosti je navesti najmlađu djecu na upoznavanje s knjigom. U provođenju aktivnosti priča se uz slikovnicu koja je svojom atraktivnošću, ilustracijama i velikim formatom primjerena za rad u grupi. Dječje knjižnice najčešće imaju posebno opremljen dio za djecu pa se pričanje odvija tamo uz prikladnu opremu poput igračkica, lutaka i slično. „Priča se može pričati i uz lutku i glazbu, a nakon priče slijedi aktivnost kojom dijete izražava svoj doživljaj priče“ (Malnar, 1996: 95). Ova aktivnost iziskuje kvalitetnu pripremu bibliotekara kako bi mogao odabrati pravilnu priču, naučiti je napamet, pripremiti razgovor s djecom nakon priče i pripremiti materijala i opremu za popratne aktivnosti koje moraju

odgovarati karakteru priče. U Priručniku za kreativne susrete s djecom u radionicama dječjeg odjela narodne knjižnice (1999) navedeno je nekoliko tipova pričaonica. Navodi se pričaonica „vođeno čitanje priča“ koja je namijenjena za sve uzraste, zatim tip „sažimanje traumatskih događaja“, „ja sam...“, „moja kuća, moja obitelj...“, „školski dani...“, „dobri i zločesti; prijatelji i neprijatelji...“, „kako bi bilo, kad bi bilo...“. Nadalje, u Priručniku (1999) se napominje da pričaonice nisu namijenjene čitanju priča iz knjiga već pričanju priča napamet kako bi to pričanje priča bilo interaktivno. Također, ističe se da „priča mora biti fizikalna“ dakle u danom prostoru i vremenu, popraćena mimikom, gestom, kretanjem, glumom i slično.

5.2 Radionice

Radionice su jedan od češćih oblika programa dječje knjižnice, a mogu biti različite tematike. Malnar (1996) navodi da se likovnom radionicom njeguje likovni izraz i likovni odgoj najmlađih, a motivacija je odabrana knjiga, pročitana pjesma ili razgovor na odabranu temu, nakon čega slijedi crtanje, slikanje, modeliranje, rad s kolažem, izradba lutaka, ukrasa, čestitki, maski, malih novina i drugog. Putem likovne radionice dijete razvija osjećaj za umjetnost i estetiku kao i grafomotoriku te takve radionice pozitivno djeluju na razvoj dječje mašte, usvajanje znanja o likovnom jeziku i likovno-vizualnom mišljenju. Osim likovnih održavaju se i literarne radionice kojima je naglasak na poticanju čitanja, zatim dramske, kompjuterske, glazbene radionice i slično.

5.3 Igraonice

„Igraonica djeluje kao niz organiziranih zabavnih sadržaja za skupine djece koje duže vrijeme borave u knjižnici. Za predškolce su najčešće igre građenja, slagalice, domino, „Čovječe ne ljuti se“, ritmičke i muzičke igre; u nekim knjižnicama igre na zraku...Sve ove aktivnosti bibliotekar treba organizirati i voditi, zadati zadatak, i objasniti pravila igre, nadgledati tok igre i ponašanje igrača...“ Igračke u igraonici najčešće su raspoređene prema dobnim skupinama. Predškolicima su namijenjene Lego kockice, slagalice, domino, karte, društvene igre kao što je npr. „Čovječe ne ljuti se“ i razne taktilne slikovnice. Može se reći da je igra oblik i sredstvo ranog odgoja, ali i oblik ranog obrazovanja – dijete u velikoj mjeri igrom razvija intelektualne sposobnosti (Maleš i Stričević, 1991: 22). Igra je posebno bitna u razvoju svakog djeteta jer se putem nje dijete oslobađa i tako dolazi do izražaja njegova sposobnost maštanja. Dijete u svijet odraslih ulazi kroz igru i igrajući se bezbolnije prihvaća stvarnost odraslog svijeta. Dijete koje je u svijet knjižnice uvedeno kroz igru prije će

prihvatiti svijet knjiga (Gašparec u Dječja knjižnica za novo tisućljeće, 2001). Jezik je često predmet dječje igre ili alat u njoj te sama igra utječe na razvoj jezika (Ervin-Tripp, 1991). Govor je vrlo bitan dio igre, ali isto kao i s jezikom, i igra utječe na razvoj govora. Glasovi se kroz igre govorenja i pjevušenja formiraju u sve čišće, specifične za jezični sustav djeteta. U fonološkom razvoju i razvoju govora općenito vrlo su važni ritam i rima. Prema Čudina-Obradović (1995), uočavanje rime pomaže razvoju osjetljivosti za glasovnu strukturu riječi, primjerice djeca učenjem rimovanih pjesmica zamjećuju da različite riječi mogu imati isti završetak. To omogućuje shvaćanje da se riječi mogu raščlaniti na glasove.

6. Primjeri dobre prakse rada dječjih knjižnica

U istraživanju provedenom u Hrvatskoj o razlozima upisa predškolske djece u knjižnicu rezultati su pokazali da je najčešći razlog upisa taj što knjižnica pruža širok izbor raznovrsnih knjiga uz mogućnost dobivanja stručnog savjeta o dječjoj literaturi. Kao najzastupljeniji razlog nezadovoljstva roditelja knjižnicom je nedostatak organiziranih sadržaja za djecu. Moglo bi se zaključiti da roditelji djece predškolske dobi nisu dovoljno upoznati s potencijalima dječje knjižnice u području rada s predškolskom djecom (Jelušić, 2005).

6.1 Primjeri dobre prakse rada u Hrvatskoj

Među knjižnicama u Hrvatskoj koje se ističu programima i aktivnostima za djecu te ostvarivanju knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi te djecu predškolske dobi svakako spadaju Knjižnice grada Zagreba koje redovno provode razne aktivnosti za djecu predškolske dobi.

PROGRAMI ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI				
Igraonica	Mala igraonica	Igroteka	Pričanje priča / Pričaonica	Radionice: glazbena igraonica/ radionica, likovna, dramska i sl.
Igre za najmlađe	Vrtić u gostima	Kazalište u gostima	Obilježavanje važnih datuma, blagdana i običaja	Izložbe
Kompjutorska igraonica				

Slika 2. Knjižnice grada Zagreba; Programi za djecu predškolske dobi

Među Knjižnicama grada Zagreba valja istaknuti Knjižnicu Medveščak koja je prva provela posudbu igračaka i osnovala prvu igraonicu i igroteku u Hrvatskoj, a praksu rada s mlađom djecom nastavila i danas. Od stalnih aktivnosti koje provodi su posuđivanje igračaka, jutarnja igraonica namijenjena djeci od 3. godine do polaska u školu, igraonica za bebe, zatim radionice „Medina priča“ za djecu stariju od 3 godine, „Medin kreativni kutak“ te društvene igre „Medo, ne ljuti se“. Sve aktivnosti provode pedagoški obrazovani knjižničari u posebnom prostoru namijenjenom aktivnostima s predškolskom djecom. Posebna se pozornost posvećuje slikovnici i čitanju roditelja ili voditelja kroz individualni i skupni pristup. „Potvrda da Knjižnica pruža dobre usluge za najmlađe pokazuje se kroz iznimno zanimanje roditelja za program Male igraonice. U Knjižnicu dolaze cjelodnevno i izvan termina programa, posuđuju slikovnice, igračke i knjige... Djeca brzo usvajaju način posudbe“ (Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, 2008).

U Smjernicama za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi (2008) navedene su knjižnice u Hrvatskoj koje su raznim programima uključivale predškolsku djecu u aktivnosti knjižnice. Navodi se Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica koja je 1999. godine pokrenula program „Knjige za bebe“ s namjerom privlačenja pozornosti roditeljima na značenje ranih poticaja za razvoj vještina čitanja i pisanja. Ovim su programom djeca dobila na poklon prvu slikovnicu i besplatnu člansku iskaznicu s pravom korištenja narednih pet godina. Narodna knjižnica i čitaonica Sisak u Dječjem odjelu osmislila je akciju „Učlanimo bebe“ putem koje je povećala broj djece u knjižnici te pokrenula program igraonice namijenjen djeci do treće godine. Nadalje, Gradska knjižnica Zadar provodi program „Bebinim koracima“ namijenjen

za bebe i roditelje putem kojeg se održavaju radionice u kojima se donose priče, brojalice, pjesmice uz pokret i ostale aktivnosti kojima se potiče rano čitanje te edukacije roditelja.

6.2 Primjeri dobre prakse rada u svijetu

Kao primjer dobre prakse rada knjižnica s djecom na poticanju čitanja i razvoju predčitačkih vještina svakako treba izdvojiti narodne knjižnice u Sjedinjenim Američkim Državama koje su proteklih nekoliko godina surađivale sa svojim javnim radio i televizijskim postajama na promociji inicijative „Spremni za učenje“ (*Ready To Learn*). Inicijativu financira Ministarstvo obrazovanja u SAD-u te na taj način država sudjeluje u oblikovanju zasebnog televizijskog i radio programa sve s ciljem da se pomogne djeci od druge godine života u pripremi za čitanje. Na službenoj stranici programa navedeno je da je program pokrenut 2006. godine te da će trajati do 2020., a rezultati su do sada pokazali da djeca koja su sudjelovala u programu imaju poboljšane vještine pismenosti, poput imenovanja slova i poznavanje pojmova priče. U Smjernicama (2008) naveden je program obrazovanja budućih čitatelja pokrenut od strane Ruske državne dječje knjižnice putem kojeg se kroz igru započinjalo s ranom pismenošću kod beba. Sličnu inicijativu provelo je nekoliko narodnih knjižnica u Kataloniji putem programa Rođeni za čitanje čiji je cilj bio promicati čitanje od prvog mjeseca života. Također, knjižnice u Kataloniji imaju odjele isključivo za bebe, djecu rane dobi i najmlađu djecu s građom prikladnoj njima i provođenjem programa poticanja čitanja od najranije dobi. Narodne knjižnice u Nizozemskoj su pokrenule program za promicanje čitanja i razvijanje jezičnih vještina u knjižnicama pod nazivom *Boekenpret*. Program je namijenjen djeci od 3. mjeseca do 6. godine života, nastao je suradnjom dječje zdravstvene ustanove, dječjih vrtića, osnovnih škola i narodne knjižnice. Na službenoj stranici programa nalazi se i priručnik za roditelje u kojem su navedene metode i načini poticanja čitanja kod djece sa savjetima o najnovijim brošurama, čitanju naglas i multimedijom. Osim toga na stranici se nalaze savjeti roditeljima na koji način da čitaju te u kojim prilikama. Dalje, Narodna knjižnica Hamilton u Kanadi na tjednoj razini provodi program Vrijeme za priču za bebe (*Story Time for Babies*) koji cjelovito pristupa ranoj pismenosti. Program *Story Time for Babies* provodi se u brojnim javnim knjižnicama diljem SAD-a, npr. u područnim knjižnicama Narodne knjižnice Washington DC naveden je popis aktivnosti čitanja priča raspoređen po dobi djeteta te na stranicama knjižnice nalazi se i program "Knjige od rođenja" u kojem Narodna knjižnica Washington DC šalje svoj upisanoj djeci u DC-u besplatnu knjigu svaki mjesec od rođenja do pete godine. Američko knjižničarsko društvo pokrenulo je 2015.

godine program „Bebe trebaju riječi svaki dan“ putem kojeg su dizajnirani plakati s jednostavnim rimama, igrama, riječima te navedeni prijedlozi za neposredan i obogaćujući način komunikacije s bebama.

7. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Glavni ciljevi istraživanja su:

- Ispitati provode li dječje knjižnice u Zagrebu radionice i aktivnosti poticanja fonološkog razvoja djece. Ako provode koje su to aktivnosti i na koji način se održavaju.
- Jesu li dječji knjižničari upoznati s važnosti fonološkog razvoja za razvoj čitanja.
- Prepoznaju li dječji knjižničari svoju ulogu u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece.

Hipoteze istraživanja su:

- Dječje knjižnice u Zagrebu provode veći broj aktivnosti poticanja fonološkog razvoja.
- Knjižničari su upoznati s važnostima i karakteristikama fonološkoga razvoja.
- Knjižničari ne prepoznaju svoju ulogu u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece.

Nakon provedenog istraživanja uz navedene ciljeve, zadaci na koje ću se osvrnuti su kreiranje aktivnosti za razvijanje fonološke osjetljivosti u radioničkom obliku rada s razrađenom strategijom provedbe u dječjoj knjižnici. Zatim, provedba istih radionica te ispitivanje zadovoljstva odgajatelja/knjižničara radionicom provedenom radionicom.

8. Materijali i metode

U istraživanju aktivnosti dječjih knjižnica u Zagrebu te upoznatosti knjižničara s važnosti fonološkog razvoja djece i njihove uloge u istoj provedena je anonimna anketa u kojoj je sudjelovala 21 knjižnica grada Zagreba koje imaju dječji odjeljak. Anketa je provedena osobnim odlaskom u knjižnice gdje su dječji knjižničari ili oni zaduženi za provedbu dječjih aktivnosti u toj knjižnici odgovarali na pitanja na mobilnom uređaju. Ispitivanje je provedeno unošenjem odgovora u online anketu putem mobilnog uređaja kako bi anonimnost bila osigurana. U istraživanju je uspostavljen uzorak od 21 Knjižnice grada Zagreba. Anketa je sastavljena od devet pitanja. Prvi dio ankete vezan je za aktivnosti knjižnice, gdje se želi

ispitati raznolikost aktivnosti koje knjižnice provode te postoji li povezanost istih s ciljem razvoja fonološke osjetljivosti. U prvom dijelu ankete nalazi se pet pitanja. Drugi dio ankete sastoji se od četiri pitanja te je namijenjen dječjim knjižničarima. Ispituje se upoznatost dječjih knjižničara s terminima i važnosti fonološke osjetljivosti za razvoj čitanja te prepoznavanje vlastite uloge kao knjižničara u tome procesu. Rezultati dobiveni anketom statistički su obrađeni te prikazani grafičkim oblikom. Odgovori na pitanja iz prvog djela ankete pokazuju aktivnosti knjižnica te ne postoji točan ili netočan odgovor. S druge strane, pitanja u drugom dijelu ispituju informiranost knjižničara o terminima fonološke osjetljivosti. Anketa se nalazi u prilogima pod *Prilog 14.* i *Prilog 15.*

9. Rezultati i rasprava

9.1 Rezultati prvog dijela ankete

Prvi dio ankete pokazuje aktivnosti dječjih odjela i dječjih knjižnica namijenjenih za predškolsku djecu.

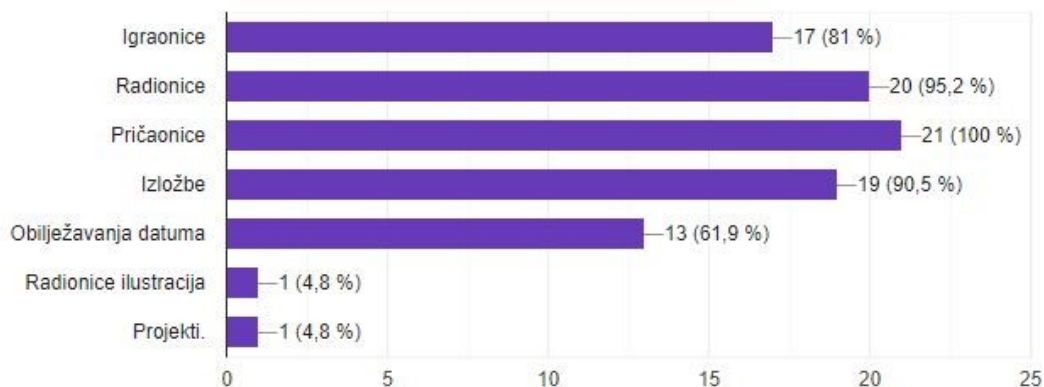
Od 21 knjižnice koje su sudjelovale u ovom istraživanju sve provode neki oblik aktivnosti za predškolsku djecu što je svakako pohvalna činjenica. U istraživanju koje je proveo Centar za informacijska istraživanja (Centre for Information Research) u Velikoj Britaniji pod nazivom „*Place for Children: the qualitative impact of public libraries on children's reading*“ rezultati istraživanja pokazali su da je knjižnica važna u razvoju čitalačkih i čitateljskih sposobnosti djeteta, a kao razlog se navodi: „knjižnica je otvorena za sve, omogućuje dostupnost svoj djeci bez obzira na godine, zdravlje, socijalno podrijetlo, spol, rasu i mjesto u kojem živi“ pri čemu uvelike pridonose aktivnosti koje knjižnica provodi, a namijenjene su djeci (Jelušić, 2005: 80). Istraživanje je posebno istaknulo važnost knjižnice kao mjesta gdje roditelji i staratelji mogu dobiti informacije i svu potrebnu pomoć u radu s djecom.

Sljedeće pitanje odnosi se na vrstu provedenih aktivnosti. Rezultati pokazuju da od 21 knjižnice njih 17 provodi igraonice, 20 radionice, sve provode pričaonice, 19 održava izložbe, 13 knjižnica provodi aktivnosti vezane za obilježavanje datuma te je zabilježen po jedan naknadno dodan odgovor za aktivnosti radionice ilustracija i projekti. Pričaonica je aktivnost najčešće namijenjena mlađoj djeci koja još ne pohađaju školu, a svrha te aktivnosti je navesti najmlađu djecu na upoznavanje s knjigom. Srećko Jelušić (2005) u svome radu navodi

istraživanje koje je provedeno u Hrvatskoj o razlozima upisa predškolske djece u knjižnicu, a rezultati su pokazali da je najčešći razlog upisa djeteta u knjižnicu taj što knjižnica pruža širok izbor raznovrsnih knjiga uz mogućnost dobivanja stručnog savjeta o dječjoj literaturi. No, bitno je istaknuti da je od 1. siječnja 2017. upis u Knjižnice grada Zagreba besplatan za djecu od rođenja do godine u kojoj navršavaju 15 te da se broj djece kao korisnika knjižnice od tada znatno povećao. Na službenim stranicama Knjižnica grada Zagreba navedeni su „programi i događanja“ namijenjeni djeci gdje su nabrojane sljedeće aktivnosti: mala igraonica, igraonica, pričaonica, radionica, kazališne predstave, čitateljski klubovi i projekti. Neke od navedenih možemo vidjeti u Slici 3. koja pokazuje koje aktivnosti provode knjižnice koje su sudjelovale u istraživanju.

2. Koje se aktivnosti provode?

21 odgovor

Slika 3. Prikaz dječjih aktivnosti u knjižnicama Grada Zagreba

Treće pitanje ispituje kojoj dobi djece su aktivnosti koje knjižnica provodi namijenjene. Rezultati pokazuju da 10 knjižnica provodi aktivnosti namijenjene djeci osnovnih škola. Zatim 21 knjižnica, odnosno sve koje su sudjelovale u anketnom ispitivanju, provode aktivnosti namijenjene predškolskoj djeci, djeci od 6. i 7. godina. Aktivnosti namijenjene djeci od 4. i 5. godina provodi 19 knjižnica, a aktivnosti za djecu do 3. godine provodi 8 knjižnica. Rezultati su prikazani u Slici 4. U anketi je posebno izdvojena dob djece do 3. god, zatim 4. i 5. godine te 6. i 7. godine jer se u tim razdobljima razvijaju karakteristične predčitačke sposobnosti djeteta. U razdoblju od tri godine života povećava se djetetova sposobnost da sjedi, sluša i razumije složenije priče. U dobi između 4. i 5. godine pojavljuje se razvojna faza osvješćivanja pojmova o pismu: osvješćivanje razlika u slovima, svijest o smjeru pisanja slijeva nadesno i odozgo-dolje, zatim razumijevanje osnovne interpunkcije,

usvajanje rječnika koji opisuje pismo i njegove karakteristike. Između 6. i 7. godine kod djece se uspostavlja spoznaja o povezanosti glasa i znaka za taj glas, slova. Usvajanjem povezanosti glasa i slova dijete poboljšava vještinu raščlambe riječi na glasove (Čudina-Obradović, 1995).

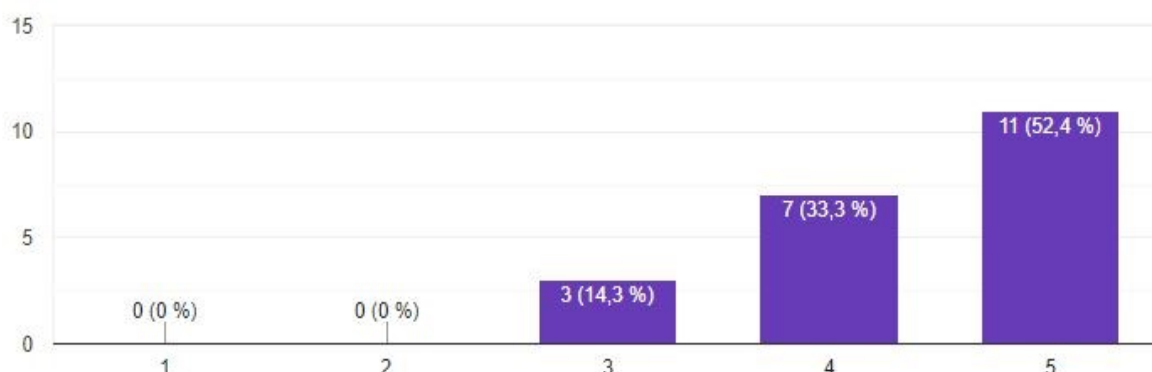

Slika 4. Prikaz dobi djece kojoj su dječje aktivnosti namijenjene

Četvrto pitanje ispituje u kojoj su mjeri aktivnosti koje knjižnica provodi ustvari povezane s razvojem predčitačkih vještina, odnosno razvojem fonološke osjetljivosti. Ocjena 5 označava najvišu ocjenu, a ocjena 1 najnižu. Rezultati su pokazali da su sve aktivnosti povezane barem jednim dijelom s razvojem fonološke osjetljivosti. Tri knjižnice navode kako su aktivnosti koje provode na neki način povezane s fonološkom osjetljivost, zatim 7 knjižnica navodi da je većina aktivnosti povezana i 11 knjižnica navodi da su sve aktivnosti koje provode povezane s razvojem predčitačkih vještina. Rezultate prikazuje Slika 5.

4. U kojoj mjeri su te aktivnosti povezane s razvojem predčitačkih vještina kod djece?

21 odgovor

Slika5. Povezanost dječjih aktivnosti s razvojem predčitačkih vještina

U posljednjem pitanju knjižničari su mogli navesti koje aktivnosti razvoja predčitačkih vještina provode i na koji način. Većina odgovora obuhvaća aktivnost pričaonica. Neki od odgovora prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Odgovori knjižnica na opis aktivnosti namijenjenih fonološkom razvoju djece.

1. Predstavljanje knjiga, radionice vježbanja čitanja, kreativne radionice vezane uz neke knjige.
2. Čitanje priča, crtanje, izrađivanje raznih čestitki i dr..
3. Igre crtanja, prepoznavanja slova, aktivno slušanje, ples pisanja.
4. Djeca školske dobi čitaju predškolicima.
5. Dramska grupa, pričaonice, satovi lektire.
6. Pričaonice – čitanje predškolskoj djeci i prvašićima. Upoznavanje prvašića s knjižnicom i važnosti knjige i čitanja.
7. Čitanje slikovnica, igre koje pomažu stjecanju predčitačkih vještina
8. Dramatizacija poznatih pripovijedaka za djecu, likovne radionice na temelju pročitanih slikovnica itd.
9. Pričaonica, pričanje priča, čitanje slikovnica, jezične igre.
10. Pričaonice u kojima ih učimo o baratanju knjigom i važnosti čitanja, radionice povezane s dječjim autorima i knjigama, upoznavanje s knjižnicom i njene važnosti u društvu i zajednici itd.
11. Nastavni listići za zadacima npr. obojiti sve nacrtane predmete koji počinju (ili završavaju) istim glasom kao gore nacrtani predmet, izgovori riječ s naglašenim npr. prvim glasom, igre koje

uključuju rastavljanje riječi na slogove, izražajno čitanje priča i na kraju kratkim pitanjima provjera da li su djeca razumjela sadržaj tijekom organiziranog boravka djece u knjižnici na igraonici/pričaonici.

12. Pričaonice, čitanje djeci.

13. Zajedno čitanje slikovnica.

14. Čitanje priča, sugerirana literatura za roditelje, predavanja za djecu s poteškoćama

15. Pričaonice, brojalice,...

Iz prvog dijela ankete vidljivo je da sve knjižnice provode neki oblik dječjih aktivnosti od kojih najviše održavaju radionice, izložbe te igraonice. Najviše knjižničnih aktivnosti namijenjeno je za djecu predškolske dobi, dobi od 6 i 7 godina, nakon čega slijede aktivnosti namijenjene za djecu od 4 i 5 godina. U ispitivanju povezanosti provedenih dječjih aktivnosti s razvojem predčitačkih vještina vidljivo je da su sve aktivnosti povezane barem jednim dijelom s razvojem tih vještina što svakako povećava važnost uloge knjižnica u fonološkom razvoju.

9.2 Rezultati drugog dijela ankete

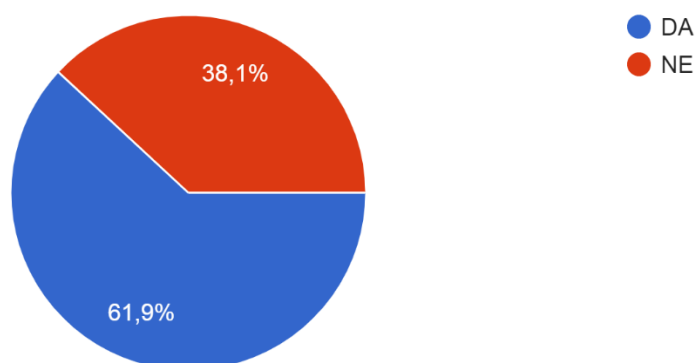
Drugi dio ankete odnosi se na ispitivanje informiranosti knjižničara o terminima vezanim za fonološku osjetljivost. Ovim pitanjima na indirektan način ispituje se koliko su dječji knjižničari ili oni zaduženi za dječji odjel unutar knjižnice, upoznati s važnosti fonološke osjetljivosti i njezinim karakteristikama.

U šestom pitanju knjižničari jednostavno moraju odgovoriti jesi li upoznati s terminom glasovna analiza i glasovna sinteza. Glasovna analiza i glasovna sinteza pokazatelji su fonološke svjesnosti te su izuzetno važni prediktori vještine čitanja (Blaži i sur., 2011). Kod zadataka glasovnog stapanja, odnosno glasovne sinteze, dijete treba prepoznati riječ izgovorenu kao seriju fonema, a kod glasovne raščlambe, odnosno glasovne analize, ispitanik mora izreći koji glasovi čine zadanu riječ (Blaži, Farago i Pavić, 2017).

Slika 6. pokazuje rezultate gdje je vidljivo da je od 21-og knjižničara njih 13 upoznato s navedenim, a njih 8 nije upoznato s ponuđenim terminima.

6. Jeste li upoznati s terminima glasovna analiza i glasovna sinteza?

21 odgovor

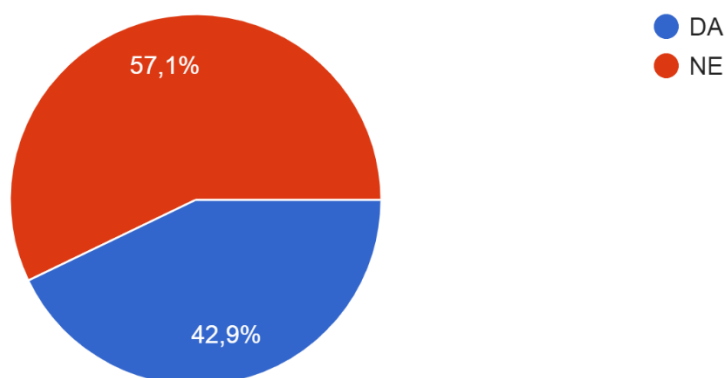
Slika 6. Upoznatost knjižničara s terminom „glasovna analiza“ i „glasovna sinteza“

Na sljedeće pitanje knjižničari su morali potvrdnim ili negirajućim odgovorom odrediti jesu li upoznati s razvojnim fazama fonološke osjetljivosti. Razvojne faze fonološke osjetljivosti sastoje se od četiri temeljne razine. Prve tri razine pripadaju fonološkoj svijesti, a treća fonemskoj svijesti. Prvu razinu čini svijest o rimi koja označava prepoznavanje rime u riječima. Druga razina je silabička svijest. Ona označava sposobnost raščlanjivanja riječi na slogove. Sljedeća, odnosno treća razina, je intrasilabička svijest koja označava sposobnost raščlanjivanja sloga na manje jedinice – pristup i rimu. Zadnja, četvrta razina je fonemska svijest. Fonemska svijest obuhvaća sposobnost raščlanjivanja riječi/sloga/pristupa i rime na najmanje jedinice – foneme (Tomić: 2013). Važnost poznavanja faza fonološke osjetljivosti ogleda su u načinu pripremanja aktivnosti kojima se razvijaju predčitačke vještine. Kako bi aktivnosti bile adekvatne s što boljim rezultatima za djecu, bitno je da su prilagođene dobi djece i njihovoj trenutnoj razini fonološke osjetljivosti. Budući da termin „razvojne faze fonološke osjetljivosti“ može zvučati stručno ili zbuniti neke od ispitanika, u sljedećem pitanju ispituje se slična informacija s jednostavnijim terminom bližim ispitanicima.

Od 21-og knjižničara, njih 12, 57,1%, nije upoznato s razvojnim fazama, dok je njih 9, 42,9% upoznato. Rezultate prikazuje Slika 7.

7. Znete li koje su razvojne faze fonološke osjetljivosti kod djece?

21 odgovor

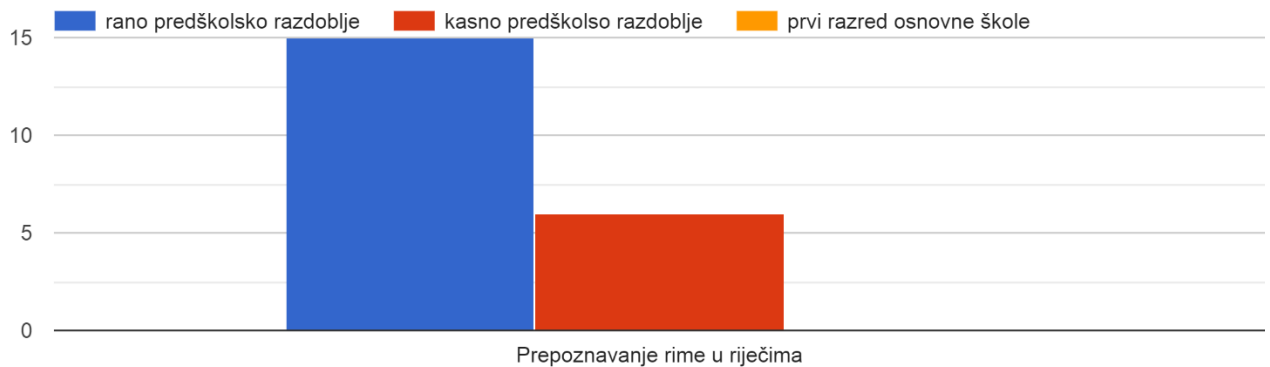

Slika 7. Upoznatost knjižničara s razvojnim fazama fonološke osjetljivosti

Pitanjem pod rednim brojem 8. ispitivalo se mogu li knjižničari povezati razinu fonološke svijesti – prepoznavanje rime sa odgovarajućom dobi djeteta u kojoj se ta razina svijesti pojavljuje. Prepoznavanje rime u riječima predstavlja početak shvaćanja fonološke strukture riječi. U razvoju fonološke osjetljivosti djeca se susreću s rimom između treće i četvrte godine života (Ezzel i Justice, 2005. prema Pavliša i Lenček, 2011). Dijete u dobi od dvije godine otkriva ponuđene rime i od tri ponuđene riječi uspijeva prepoznati riječ koja se ne rimuje. U dobi od tri godine dijete ima sposobnost prepoznati rimu između dviju riječi.

Ponuđeni odgovori su rano i kasno predškolsko razdoblje te prvi razred osnovne škole, a točan odgovor je rano predškolsko razdoblje. Od 21 knjižničara koji su pristupili rješavanju ankete, njih 15 odredilo je točan odgovor, a njih 6 netočan. Ni jedan od knjižničara nije odabrao odgovor koji nudi prvi razred osnovne škole. U odnosu na prethodno pitanje, ovo je pitanje imalo veći broj točnih odgovora.

8. Možete li navedenu razinu fonološke svijesti povezati s karakterističnom dobi djeteta u kojoj se pojavljuje.

Slika 8.. Prikaz odgovora

Posljednjim pitanjem ispitivao se stav knjižničara prema njihovoj ulozi u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece. Svi knjižničari su odgovorili da održavanjem aktivnosti namijenjenih razvoju predčitačkih vještina mogu pridonijeti razvoju fonološke osjetljivosti kod djece. Stav knjižničara je svakako pohvalan te jasno pokazuje da su svjesni mogućnosti knjižničnih aktivnosti u razvoju fonološke osjetljivosti. Budući da je dječja knjižnica usredotočena na obrazovanje djece, najviše na poticanje čitanja, kao takva ima savjetodavnu ulogu i ulogu usmjerivača svih vrsta čitatelja koji će tu kulturu prenijeti i u svoje domove. Dječja knjižnica i njezin stručni kadar moraju raditi na stvaranju poticajnog okruženja za čitanje. Primarna je uloga dječjih knjižnica razvoj i promocija čitačke pismenosti gdje ona svojim prostorom i programom nudi podršku roditeljima. Neki od ciljeva knjižničnih usluga navedenih u Smjernicama za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi (2008) kao vještine koje se trebaju uvesti i osnaživati različitim aktivnostima, uslugama i građom navodi vještine pričanja, slušanja, čitanja i druge vještine neophodne za pismenost i fonološki razvoj djece.

Iz drugog dijela ankete vidljivo je da je od 21-og knjižničara njih 13 upoznato s terminima glasovna analiza i glasovna sinteza, a njih 8 nije upoznato s ponuđenim terminima. Isto tako od 21-og knjižničara, njih 12, nije upoznato s razvojnim fazama fonološkog razvoja, dok je njih 9 upoznato. Nadalje, u zadatku povezivanja razine fonološke svijesti – prepoznavanje rime – sa odgovarajućom dobi djeteta u kojoj se ta razina svijesti pojavljuje, njih 15 odredilo je točan odgovor, a njih 6 netočan. Svi knjižničari su potvrdno odgovorili da održavanjem

aktivnosti namijenjenih razvoju predčitačkih vještina mogu pridonijeti razvoju fonološke svijesti kod djece.

9.3 Rasprava

Na temelju provedenog istraživanja, postavlja se pitanje jesu li su potrebne dodatne edukacije dječjih knjižničara te suradnja sa stručnjacima, npr. fonetičarima kako bi knjižnica postala jedno od mjesta razvoja fonološke osjetljivosti djece. „Dječji knjižničari, osim općenitih znanja i vještina koje moraju posjedovati sve vrste knjižničara, trebaju imati i niz specifičnih znanja i vještina kako bi najmlađim korisnicima knjižnica osigurali izvore, usluge i programe najviše razine“ (Martinović i Stričević, 2012). Budući da popis znanja, vještina i osobina dječjih knjižničara seže u područja pedagogije, psihologije, a i brojne druge discipline pa tu i fonetike, prepoznaje se mogućnost suradnje u specifičnim područjima rada dječjeg knjižničara, posebno u provedbi jedinstvenih radionica kao što su radionice razvoja fonološke osjetljivosti. U dokumentu sekcije Američkog knjižničarskog društva pod naslovom Kompetencije dječjega knjižničara, između ostalog navedeno je da „dječji knjižničar mora poznavati i razumjeti teoriju razvoja čitanja i njegovog promicanja...“, a u Smjernicama za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi naglašava se da „dječji knjižničar treba podržavati razvoj govora djece od najranije dobi, ali treba uključivati i osposobljavati roditelje i stručnjake koji rade s djecom u čitanju naglas... za unapređivanje razvoja djeteta i razvoja predčitačkih vještina“. Budući da je ovo istraživanje pokazalo da dječji knjižničari nisu najbolje upoznati s terminima vezanim za fonološku osjetljivost, a u navedenim dokumentima jasno je da su to znanja koja bi trebali imati, jedno od pitanja je mogućnost uspostavljanja suradnje dječjih knjižničara i fonetičara kao osobe koja se bavi proučavanjem artikulacijskih i akustičkih obilježja u govoru. Fonetičari su kao stručnjaci upućeni u cjelokupni razvoj djeteta, u razvoj govora, miljokaze i faze razvoja, odnosno kada je u redu nešto očekivati od djeteta, a kada ne (Karamatić, 2018). S obzirom na navedeno, fonološki razvoj te poticanje istog svakako spada u užu „specijalnost,, fonetičara rehabilitatora. Brojne dječje knjižnice prilikom održavanja radionica uspostavljaju suradnju s dječjim vrtićima i samim time s odgajateljima te su na taj način u doticaju s osobama koje su usko vezane uz dječji razvoj. Budući da prostor za suradnju s dječjim knjižnicama postoji, to svakako treba iskoristiti kako u promociji aktivnosti fonološkog razvoja tako i u suradnji struka u najboljem interesu djece. Iako većina roditelja, odgajatelja, knjižničara i ljudi općenito prepoznaje važnost razvoja predčitačkih vještina, fonološke osjetljivosti, ono što im nedostaje su daljnje upute kako taj razvoj poticati,

njegovati i usmjeravati. Interdisciplinarni stručnjaci kao npr. fonetičar koji poznaje cjelokupni razvojni proces govora kod djece i knjižničar koji je upućen u dječju literaturu i zadužen za organizaciju dječjih aktivnosti u prostorima knjižnice, može ponuditi kombinaciju vještina kojima će omogućiti nove usluge dječjeg fonološkog razvoja u prostorima knjižnica. U budućnosti bi se mogla razmotriti uspostava suradništva dječjih knjižničara i fonetičara s ciljem unaprjeđenja radionica i aktivnosti fonološkog razvoja, odnosno razvoja čitanja, a kako bi se pružio primjer moguće suradnje u nastavku je prikaz održanih radionica vođenih od strane fonetičara.

10. Prikaz održanih radionica kao primjer moguće prakse u knjižnicama

Navedeni rezultati anketnog ispitivanja na kraju prikazuju da svi knjižničari imaju pozitivan stav o svojoj ulozi kojom mogu pridonijeti razvoju fonološke osjetljivosti kod djece. Kako bih ponudila primjer radionice kojoj je glavni cilj upravo fonološki razvoj i odgovorila na neke od sporednih ovdje ću prikazati svoju osmišljenu radionicu te njezinu provedbu u knjižnici. Nadalje, kako bi se provedene radionice na neki način ocijenile napravljen je kratki upitnik namijenjen odgajateljicama i knjižničarkama za vrednovanje radionica. Na taj način će se omogućiti povratna informacija o tome što je bilo/nije bilo dobro te što bi se trebalo/ne bi trebalo mijenjati u radionici.

10.1 Prikaz radionice – metodički podaci

Ciljevi radionice:

- Potaknuti fonološku osjetljivost kod predškolske djece
- Sudjelovati u interaktivnim zadacima silabičke, intersilabičke i fonemske svijesti
- Prikazati mogućnost izvođenja radionice u knjižnici s ciljem razvijanja fonološke osjetljivosti
- Ispitati zadovoljstvo knjižničara i osoba u pratnji djece održanom radionicom.

Oblik rada: rad u skupini

Metode podučavanja: razgovor, igra

Materijali i pomagala: papiri za crtanje, bojice, gumbići za igranje binga, sličice, loptica, upitnik za vrednovanje radionice

I. Zadaci nastavnog sata – kratak opis izbora i strukture sadržaja

Vježba silabičke svijesti – brisanje, raščlanjivanje, spajanje riječi i rečenica.

Vježba intersilabičke svijesti – prepoznavanje inicijalnog i finalnog fonema.

Vježba fonemske svijesti – brojanje glasova u riječi.

II. Razrada radionice

Uvodni dio aktivnosti, 10 minuta

Uvodni dio aktivnosti namijenjen je poticanju silabičke svijesti. Radionica započinje tako da djeca poslušaju kratku priču u kojoj i oni moraju sudjelovati na način da pomognu glavnom liku iz priče pronaći tragove do blaga. Tragovi su zadaci vezani za silabičku svijest koje djeca moraju riješiti kako bi pronašla blago skriveno negdje u knjižnici.

Primjer priče:

Na dalekom otoku, između dva mora živio je gusar Šime. Šime je imao veliki trbuh, maramu na glavi i povez na oku. Jednoga dana plovio je morem i pronašao kartu prema izgubljenom blagu. Šime je dugo tražio to blago. Lutao je morima, penjao se na planine, hodao šumama, ali blago nije mogao pronaći. Na kraju je Šime zaključio da je možda slijedio krive tragove pa je odlučio potražiti pomoć prijatelja. (Hoćemo li mi pomoći Šimi?) Šime je došao do prijatelja i rekao: „Trebam pomoć. Evo Vam tragovi koje sam našao pa ih riješite.“

Prvi trag: Knji-žni-ca.

Drugi trag: Broj koraka ulijevo koliko ima riječi u rečenici: Knjigu volim ja, to svatko zna.

Treći trag: Broj koraka naprijed koliko ima riječi u rečenici: Blago je skriveno.

Četvrti trag: Spomen-ploča. Koja riječ ostaje ako maknemo riječ spomen.

Peti trag: Za-ple-ši

Šesti trag: Pljesni onoliko puta koliko ima riječi: Blago je sve bliže.

Sedmi trag: Stolić. Što ostaje ako maknemo /ić/.

Osmi trag: Sli-kov-ni-ca (tu je blago)

Središnja aktivnost, 25 minuta

Središnji dio aktivnosti namijenjen je poticanju intersilabičke svijesti. U ovom dijelu radionice djeca zajedno sa mnom stoje u krugu. Kako bih uvela djecu u aktivnost koja slijedi upitam ih znaju li što je to glas ili skupina glasova. Nakon odgovora djece kreće kratka aktivnost predstavljanja s ciljem osvješćivanja različitosti glasova. Prvo se ja predstavim na

način „Ja sam Katarina“, moje ime počinje glasom K. Sljedeće dijete kojem bacim lopticu mora se predstaviti i reći kojim glasom započinje njegovo ime. Ovaj dio aktivnosti je završen kada se sva djece predstave.

Zatim podijelim djecu u tri grupe, svako dijete dobije jedan manji komadić papira na kojem prva grupa mora nacrtati bilo koju životinju, druga voće, a treća stvar iz kuće. Nakon crtanja objasnim djeci da ćemo sada igrati igru u kojoj moraju paziti imaju li sličice koje su naslikali zadani glas. Npr. Ima li tko sličicu koja počinje glasom /a/ kao auto. Ima li tko sličicu koja završava glasom /s/ kao pas. Grupa koja prepozna da ima takvu sličicu na nju stavi gumbić, a cilj je na sve sličice skupiti gumbić i osvojiti bingo.

Završna aktivnost, 10 minuta

Završni dio aktivnosti namijenjen je poticanju fonemske svijesti. Radionica završava tako da svi opet stojimo u krugu. U jednoj kutiji se nalaze sličice. Nakon što bacim lopticu djetetu ono mora izvući jednu sličicu iz kutije te prebrojati glasove u sličici. Za svaki glas dijete mora staviti ruke na određeni dio tijela, za prvi glas na glavu, za drugi na ramena, za treći na bokove, za četvrti na koljena i za peti udariti nogama u pod. Sličice koje su uključene u ovu aktivnost nemaju više od 5 glasova.

III. Prilozi:

- Upitnik za vrednovanje radionice – Slika 9.
- Sličice za aktivnost brojanja glasova – Slika 10.
- Gumbići za bingo
- Papiri za crtanje
- Bojice
- Loptica

Radionica fonološkog razvoja - vrednovanje

1. Da li Vam se radionica svidjela? Da / Ne
2. Koji dio radionice biste izdvojili da Vam se svidio?

3. Koji dio radionice biste promijenili?

4. U radionici su bile tri aktivnosti, ocijenite svaku od njih:
 - a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 5
 - b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 4 5
 - c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 5
5. Mislite li da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi? DA / NE
6. Biste li opet doveli djecu na sličnu radionicu/ organizirali sličnu radionicu? DA / NE
7. Mislite li da je radionica primjerena za održavanje u prostoru knjižnice?
DA / NE

Slika 9. Upitnik za vrednovanje radionice

Slika 103. Sličice za aktivnost brojanja glasova

10.2 Provedba radionice i rezultati vrednovanja

Radionica je provedena u suradnji s Dječjom knjižnicom M2, Medveščak 71, koja je kontaktirala vrtiće s kojima inače ima suradnju te dogovorila termine s vrtićkim skupinama.

"FoRa"

PROJEKT 30.01.2020. - 13.02.2020. Dječja knjižnica "M2" Početak događanja: 10:00

Radionice "FoRa" kao cilj imaju poticanje fonološkog razvoja kod predškolske djece, a zamišljene su kao posebno osmišljene igre koje djeci razvijaju svijest o glasovima. Projekt je nastao u suradnji s DV *Mačak u čizmama* i DV *Maleni talenti* te apsoluticom rehabilitacije slušanja i govora i bibliotekarstva na Filozofskom fakultetu sveučilišta u Zagrebu Katarinom Beštak. Radionice će odgojiteljice uklopiti u provođenje pripreme za polazak u školu, a apsolutica u izradu diplomskog rada.

Slika 11. Najava radionice na stranici Knjižnice M2

Prva radionica provedena je 04.02. u 10 h s DV Vrapčić. U toj radionici sudjelovalo je desetero djece, no zbog učestalih prehlada grupa je bila miješana, dakle nisu sva djeca bila predškolske dobi. Unatoč tome radionica je protekla vrlo uspješno. Na kraju radionice odgajateljica je ispunila obrazac za vrednovanje radionice gdje je navela da joj se radionica svidjela. Dio koji je izdvojila da joj se posebno svidio bio je „*Izdvajanje glasova u riječi prema fotografiji uz pokrete tijela*“. Dio koji je navela da bi promijenila bio je početni dio radionice, tzv. traženje blaga gdje je navela da bi tu trebalo uključiti svu djecu, a ne da ja sama tražim blago. Pojedinačno je aktivnosti ocijenila na sljedeći način:

- Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 ④ 5
- Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 ④ 5
- Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 ⑤

U pitanju misli li da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi navela je odgovor – „da“, uz komentar da isključivo bude za predškolce. Također u pitanju bi li opet dovela djecu na sličnu aktivnost odgovor je bio – „da“, kao i da je radionica primjerena održavanju u knjižnici.

Druga radionica provedena je 12.02. u 10h s DV Mačak u čizmama. U radionici je sudjelovalo 15 djece od čega su većinu činili dječaci. Svi dijelovi radionice su uspješno provedeni te su ovdje u aktivnost traženja blaga bila uključena sva djeca što se pokazalo odličnim. Središnji dio radionice u kojem djeca mogu crtati bilo što od životinja, stvari te voća ili povrća se malo odužio jer se djeca nisu mogla odlučiti što točno žele crtati.

Odgajateljica koja je ispunila obrazac za vrednovanje navela je da joj se radionica svidjela. Kao dio radionice koji bi promijenila odgajateljica je navela središnji dio gdje je napisala da je potrebno detaljnije objasniti što točno treba crtati i koje je vremensko ograničenje. Pojedinačno je aktivnosti ocijenila na sljedeći način:

- a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 ⑤
- b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 ④ 5
- c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 ⑤

Nadalje, navela je da misli da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi, da bi opet dovela djecu na sličnu aktivnost i na kraju da misli da je radionica primjerena za održavanje u prostoru knjižnice.

Treća radionica provedena je 13.02. u 10 h u suradnji s DV Maleni talenti. U radionici je sudjelovalo dvanaestero djece gdje su sva djeca bila predškolske dobi. Svaki dio radionice bio je uspješno proveden te su dvije odgajateljice na kraju ispunile obrazac za vrednovanje. Obje odgajateljice su navele da im se radionica svidjela. Kao dio radionice koji bi izdvojile da im se najviše svidio jedna je odgajateljica napisala sljedeće: „*Jako dobro osmišljena radionica, svaki dio poticajan za djecu. Radionica nije monotona, elementi s loptom, pljeskanjem i dodirrom dijelova tijela na svaki glas održava pažnju djece.*“ Druga je odgajateljica navela da joj se svidio svaki dio radionice, no najviše završna aktivnost brojanja glasova u riječi. Kao dio radionice koji bi promijenile obje su odgajateljice napisale da ne bi ništa mijenjale. Također, obje su jednako ocijenile pojedinačne aktivnosti na sljedeći način:

- a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 ⑤
- b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 4 ⑤
- c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 ⑤

Isto tako, u pitanju je li radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi, obje su zaokružile potvrđan odgovor, kao i na sljedeća dva pitanja da bi opet dovele djecu na sličnu aktivnost te da misle da je radionica dobro prilagođena održavanju u knjižnici.

Na kraju svih održanih radionica i knjižničarka je ispunila obrazac za vrednovanje gdje je navela da joj se radionica svidjela. Kao dio koji joj se posebno svidio stavila je „*interakcija s djecom, prilagođeni pristup uzrastu djece*“. U dijelu gdje se može navesti koji bi dio radionice promijenila nije navela ništa, a pojedinačno je svakoj aktivnosti dala ocjenu 5. Na zadnja tri pitanja je zaokružila potvrdni odgovor, da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi, da bi opet organizirala sličnu aktivnost te da je radionica dobro prilagođena održavanju u prostoru knjižnice.

11. Zaključak

Budući da je važnost fonološke osjetljivosti neupitna za daljnji razvoj čitačkih sposobnosti djece, ulogu u takvom razvoju nailazimo i kod dječjih knjižnica i dječjih odjela u knjižnicama koji predstavljaju mjesto razvoja čitateljske publike. Knjižnice u svrhu promicanja čitanja imaju zadaću organizirati posebne događaje i aktivnosti za djecu te pronaći način i svoju ulogu putem koje će potaknuti djecu na razvoj čitačkih sposobnosti.

Istraživanjem aktivnosti dječjih knjižnica u Zagrebu vidljivo je da dječji knjižničari provode velik broj aktivnosti, no oko polovica, 50% njih je na neki način povezano s fonološkim razvojem. Hipoteza da dječje knjižnice u Zagrebu provode veći broj aktivnosti poticanja fonološkog razvoja nije potvrđena. Kao aktivnost koju vežu uz razvoj predčitačkih vještina, a koju najčešće provode, je aktivnost pričaonice. Jasno je da oko polovica knjižnica nastoji organizirati nešto vezano uz fonološki razvoj, no nedostaje raznolikost u ponudi i provedbi aktivnosti s takvim ciljem. U ispitivanju poznavanja termina usko vezanih uz fonološki razvoj djece odgovori knjižničara bili su različiti. S jedne strane većina je upoznata s terminima glasovna analiza i sinteza, s druge strane veći dio nije upoznat s razvojnim fazama fonološke osjetljivosti, no opet većina je uspješno znala povezati razinu fonološke svijesti sa odgovarajućom dobi djeteta u kojoj se ta razina svijesti pojavljuje. Stoga, hipoteza da su knjižničari upoznati s važnostima i karakteristikama fonološkoga razvoja je donekle potvrđena. Ono što je svakako bitno istaknuti je to da svi knjižničari koji su sudjelovali u istraživanju prepoznaju knjižnicu kao mjesto gdje se mogu održavati aktivnosti s ciljem razvoja fonološke osjetljivosti, no postavlja se pitanje prepoznaju li u tome svoju ulogu. Budući da je jedna od hipoteza bila da knjižničari ne prepoznaju svoju ulogu u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece, odgovor na to možemo ostaviti nedorečenim te u budućnosti provesti istraživanje koje bi obuhvatilo veći uzorak knjižnica i knjižničara te primjerom dobre prakse pokazati na koji način se takve aktivnosti mogu provoditi te koju ulogu mogu preuzeti dječji knjižničari u provođenju istih ili u uspostavi suradnje s drugim stručnjacima. Vodeći se tim zaključkom provedene su 3 radionice razvoja fonološke osjetljivosti u dječjoj knjižnici. Radionice su bile namijenjene djeci predškolske dobi, sve tri radionice održane su u suradnji s različitim vrtićem te su ih na kraju ocijenile odgajateljice i knjižničarke. Sve aktivnosti unutar radionica su na kraju visoko ocijenjene, a najbitnije, i odgajateljice i knjižničarke navele su da bi opet sudjelovale u takvoj aktivnosti te da je primjerena održavanju u knjižnici.

S obzirom na navedeno jasno je da uloga radioničkih aktivnosti dječjih knjižnica u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece svakako postoji, no još uvijek se u praksi ne prakticira često. Neki od budućih ciljeva koji bi pridonijeli ovom području su promocija navedenih aktivnosti u knjižnicama kako bi se pokazala i osvijestila mogućnost i uloga knjižnica i knjižničara u razvoju predčitačkih sposobnosti, odnosno fonološke osjetljivosti kod djece te uspostava suradnje s drugim stručnjacima vezanih za razvoj djece.

12. Literatura

1. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010). Kako dijete govori?. Zagreb: Planet Zoe.
2. Apel, K. ; Masterson, J. J. (2004). Jezik i govor od rođenja do 6. Godine: Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje. Lekenik: Ostvarenje.
3. Blaži, D. ; Buzum, I. ; Kozarić-Ciković, M. (2011). Povezanost uspješnosti vještine čitanja s nekim aspektima fonološkog razvoja. Zagreb: Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 47(2), str 14–25. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/70277> (pristupljeno 20.01.2020.)
4. Blaži, D. (2003). Rani jezični razvoj. U Ljubešić M. (ur.): Biti roditelj: model dijagnostičkosavjetodavnog praćenja ranoga razvoja dječjeg razvoja i podrške obitelji s malom djecom. (str.116 – 133). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, ministarstva i mladeži.
5. Blaži, D. ; Farago, E. ; Pavić, P. (2017). Karakteristike fonološke obrade djece s teškoćama čitanja // Zagreb: Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu, 158, 1-2; str 33 – 48. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/187629> (pristupljeno 20.01.2020.)
6. BoekStart; Boekenpret. De Bibliotheek Montferland. Dostupno na: <https://www.bibliotheekmontferland.nl/boekenpret.html> (pristupljeno 15.11. 2019.)
7. Bulat, R. (2014). BEBARije: važnost poticanja intelektualnog i emocionalnog razvoja najranije dobi. Split: Harfa.
8. Čudina-Obradović, M. (1995). Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine. Zagreb: Školska knjiga.
9. Čunović, K. (2016). Nacionalna kampanja „ČITAJ MI!“ i promicanje čitanja naglas djeci od najranije dobi. Zrno – časopis za obitelj, vrtić i školu, br. 118 – 119 (144-145), str. 25 – 27.
10. Dječja knjižnica za novo tisućljeće: zbornik. (2001). Zagreb : Knjižnice grada Zagreba.
11. Ervin-Tripp, S. (1991). Play in Language Development. Language, Literacy and the Social Worlds of Children. New York: Teachers College Press, str. 84 – 97.
12. IFLA. Sekcija knjižnica za djecu i mladež. Smjernice za knjižničare, (2003). Dostupno na: www.ifla.org/files/.../guidelines-for-childrens-libraries-services-hr.pdf (pristupljeno 12.11.2019.)
13. Ivšac Pavliša, J. ; Lenček, M. (2011). Fonološke vještine i fonološko pamćenje: neke razlike između djece urednoga jezičnoga razvoja djece s perinatalnim oštećenjem mozga i djece s posebnim jezičnim teškoćama kao temeljni prediktor čitanja. Hrvatska revija za

- rehabilitacijska istraživanja, Vol 47, br. 1, str. 1 – 16 Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/95100> (pristupljeno 11.10.2019.)
14. Jelušić, S. (2005). Dječja knjižnica u razvijanju čitateljske kulture u obitelji // Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja. Osijek: Filozofski fakultet, 51 14(2). str. 77 – 91. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/25112> (pristupljeno 15.10.2019.)
 15. Karamatić, A. (2018). Priče za djecu kroz govor i pokret – uloga fonetičara u razvoju govora kod predškolske djece. Diplomski rad. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
 16. Maleš, D. ; Stričević, I. (1991). Druženje djece i odraslih – Poziv na zajedničku igru. Zagreb, Školska knjiga.
 17. Malnar, A. (1996). Dječji odjel. Upute za poslovanje narodnih knjižnica. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
 18. Martinović, I. (2008). Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi // Zagreb: Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 51, 1-4; str. 142 – 145. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85661> (pristupljeno 7.10.2019.)
 19. Martinović, I. ; Stričević, I. (2012). Kompetencije dječjih knjižničara : koliko poznaju literaturu za svoje korisnike. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), 67-90. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/118012> (pristupljeno 25.10.2019.)
 20. Milošević, N. ; Vuković, M. (2016). Fonološka vještina kao determinanta definiranja i interpretacije fonološkog poremećaja. Beograd: Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 52 No. 2 Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/171452> (pristupljeno 12.01.2020.)
 21. Mildner, V. Kolegij: Razvoj govora. (2016). Presentacija s predavanja. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
 22. Pavličević-Franić, D. (2005). Komunikacijom do gramatike. Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika. Zagreb: Alfa.
 23. Posokhova, I. (2008). Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece. Zagreb: Ostvarenje.
 24. Pufpaff, L. A. (2009). A developmental continuum of phonological sensitivity skills. Psychology in the Schools, 46(7), str. 679–691.
 25. Education Development Center. (1994 – 2020). Ready to learn. Dostupno na: <https://www.edc.org/ready-learn> (pristupljeno 15. 11. 2019.)
 26. Sindik, J. ; Pavić, M. (2009). Povezanost općih razvojnih kompetencija i fonološke svjesnosti kod predškolske djece. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 55(22), str. 62–77. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73166 (pristupljeno 12.11.2019.)

27. Smjernice za knjižnične usluge za djecu. (2004). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo.
28. Stričević, I. (2001). Dječja knjižnica ukorak s vremenom. Dječja knjižnica za novo tisućljeće: zbornik (str. 6 – 9). Zagreb : Knjižnice grada Zagreba.
29. Stričević, I. (2007). Rana pismenost u kontekstu ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta, 49 – 60.
30. Tomić, D. (2013). Odnos fonetskoga i fonološkoga razvoja glasa /r/ kod djece u dobi od 3 do 7 godina. Doktorski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
31. Vuletić, D. (1987). Govorni poremećaji: Izgovor. Zagreb: Školska knjiga.
32. Vuletić, D. (1990). Test artikulacije. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

Uloga radioničkih aktivnosti dječjih knjižnica u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece

Sažetak

Fonološka se osjetljivost definira kao osjetljivost na fonološku strukturu riječi i osjetljivost na glasove te sposobnost njihovog mentalnog upravljanja. Navodi se da je to sposobnost raščlanjivanja govornih odsječaka na manje jedinice. Fonološka osjetljivost se još može nazvati predčitačkim vještinama koje se vežu za usvajanje čitanja. Jedan od posrednika putem kojeg djeca mogu razvijati te vještine su dječje knjižnice. U istraživanju aktivnosti dječjih knjižnica u razvoju fonološke osjetljivosti vidljivo je da 50% aktivnosti koje se provode, nastoje usmjeriti upravo tom području te da svi knjižničari prepoznaju knjižnicu kao mjesto gdje su takve aktivnosti dobrodošle i važne za razvoj predčitačkih vještina kod djece. Ono na čemu svakako treba poraditi je usvajanje prakse dječjih knjižnica i dječjih odjela u provedbi takvih aktivnosti te općenito prepoznavanje svoje uloge u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece.

Ključne riječi: fonološki razvoj, predčitačke vještine, dječje knjižnice

The Role of Children's Library Workshops in the Development of Phonological Awareness in Children

Summary

Phonological awareness is defined as the sensitivity to the phonological structure of words and the sensitivity to phonemes as well as the ability to mentally control them. It is the ability of breaking down larger speech sections into smaller units. Phonological awareness is also called pre-reading skills which are important for reading acquisition. One of the mediators through which children can develop these skills are children's libraries. Research on the activities of children's libraries in the development of phonological sensitivity shows that 50% of the activities are related to phonological awareness and that all librarians recognize the library as a place where such activities are welcome and important for the development of children's reading skills. What still needs to be worked on is putting these activities into practice in children's libraries and generally recognizing the role of librarians in the development of phonological awareness in children.

Key words: phonological awareness, pre-reading skills, children's libraries

Prilozi

Ispitivanje aktivnosti dječjih knjižnica u Zagrebu

Poštovani/Poštovana

Hvala što ste odvojili vremena za sudjelovanje u ovom istraživanju. Ova je anketa dio istraživanja za diplomski rad pod nazivom "Uloga radioničkih aktivnosti dječjih knjižnica u razvoju fonološke osjetljivosti kod djece" kojom se ispituje aktivnost dječjih knjižnica u Zagrebu.

Ispunjavanje ankete traje do 2 minute.

Na pitanje pod rednim brojem 5. ocjena 5 označava najvišu ocjenu, a ocjena 1 najnižu (5- sve su povezane, 4- većina je povezana, 3- neke su povezane, 2- manji dio aktivnosti je povezan i 1- nisu povezane).

Još jednom hvala za vaš vrijedan doprinos ovom istraživanju.

***Obavezno**

Prilog 4. Prikaz opisa ankete na Google obrascu

1. Provodi li se u Vašoj knjižnici neki oblik aktivnosti za djecu predškolske dobi? DA / NE
2. Koje se aktivnosti provode?
 - a. Igraonice
 - b. Radionice
 - c. Pričaonice
 - d. Obilježavanje dana
 - e. Izložbe
 - f. Ostalo - _____
3. Kojoj dobi djece su te aktivnosti namijenjene?
 - a. Do 3. god
 - b. 4. i 5. god
 - c. 6. i 7. god
 - d. Ostalo - _____
4. U kojoj mjeri su te aktivnosti povezane s razvojem predčitačkih vještina kod djece?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---
5. Ako provodite aktivnosti razvoja predčitačkih vještina možete li kratko napisati koje su to aktivnosti i na koji način ih održavate?

6. Jeste li upoznati s terminom glasovna analiza i glasovna sinteza? DA / NE
7. Zna li koje su razvojne faze fonološke osjetljivosti kod djece? DA / NE
8. Možete li navedenu razinu fonološke svijesti povezati s karakterističnom dobi djeteta u kojoj se pojavljuje?

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Prepoznavanje rime u riječima 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rano predškolsko razdoblje ☐ kasno predškolsko razdoblje ☐ prvi razred osnovne škole
---	--
9. Smatrate li da održavanjem radionica namijenjenih predčitačkim vještinama možete pridonijeti razvoju fonološke svijesti kod djece? DA / NE

Prilog 5. Anketna pitanja

KGZ-Dječja knjižnica M2
Medveščak 71
10 000 Zagreb
01/4666863
djecja.knjiznica.m2@kgz.hr

POTVRDA

Studentica Katarina Beštak održala je radionice "FoRa" koje kao cilj imaju poticanje fonološkog razvoja kod predškolske djece, a zamišljene su kao posebno osmišljene igre koje djeci razvijaju svijest o glasovima. Projekt je nastao u suradnji s Dječjim vrtićem *Mačak u čizmama* i Dječjim vrtićem *Maleni talenti*.

Koordinatorica Dječje knjižnice M2:
Branka Bacinger, dipl. knjižničarka

Prilog 6. Potvrda o održanim radionicama

Radionica fonološkog razvoja - vrednovanje

1. Da li Vam se radionica svidjela? Da/Ne

2. Koji dio radionice biste izdvojili da Vam se svidio?

Interakcija s djecom, prilagoditai misao
raznoshu djece.

3. Koji dio radionice biste promijenili?

4. U radionici su bile tri aktivnosti, ocijenite svaku od njih:

a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 5

b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 4 5

c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 5

5. Mislite li da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi? DA / NE

6. Biste li opet doveli djecu na sličnu radionicu/ organizirali sličnu radionicu? DA / NE

7. Mislite li da je radionica primjerena za održavanje u prostoru knjižnice?

DA / NE

K. 02
M. 02

Radionica fonološkog razvoja - vrednovanje

1. Da li Vam se radionica svidjela? Da/Ne

2. Koji dio radionice biste izdvojili da Vam se svidio?

Rasčlanjivanje rečenica na djeci

3. Koji dio radionice biste promijenili?

Središnji dio bih promijenila, potrebna je malo
dodatije objasniti isto, točno treba odet. i koliko
imaju vremena

4. U radionici su bile tri aktivnosti, ocijenite svaku od njih:

a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 5

b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 4 5

c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 5

5. Mislite li da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi? DA / NE

6. Biste li opet doveli djecu na sličnu radionicu/ organizirali sličnu
radionicu? DA / NE

7. Mislite li da je radionica primjerena za održavanje u prostoru knjižnice?

DA / NE

Prilog 8. Obrazac vrednovane radionice

Radionica fonološkog razvoja - vrednovanje

1. Da li Vam se radionica svidjela? Da / Ne

2. Koji dio radionice biste izdvojili da Vam se svidio?

Svaki dio radionice mi se svidio i
bio baš zanimljiv, no najviše završna
akt., brojanje glasova u riječi.

3. Koji dio radionice biste promijenili?

NE bi promijenila ni jedan dio
radionice.

4. U radionici su bile tri aktivnosti, ocijenite svaku od njih:

a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 5

b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 4 5

c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 5

5. Mislite li da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi? DA / NE

6. Biste li opet doveli djecu na sličnu radionicu/ organizirali sličnu radionicu? DA / NE

7. Mislite li da je radionica primjerena za održavanje u prostoru knjižnice?

DA / NE

Radionica fonološkog razvoja - vrednovanje

1. Da li Vam se radionica svidjela? Da / Ne
2. Koji dio radionice biste izdvojili da Vam se svidio?
Jako dobro osmišljena radionica, svaki dio potican
za djecu. Radionica nije monotona, elementi s loptom,
pljeskanjem i dotiranjem dijelova tijela na svaki glas održava
paznju djece.
3. Koji dio radionice biste promijenili?
Ništa.
4. U radionici su bile tri aktivnosti, ocijenite svaku od njih:
 - a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 5
 - b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 4 5
 - c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 5
5. Mislite li da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi? DA / NE
6. Biste li opet doveli djecu na sličnu radionicu/ organizirali sličnu radionicu? DA / NE
7. Mislite li da je radionica primjerena za održavanje u prostoru knjižnice? DA / NE

Prilog 10. Obrazac vrednovane radionice

Radionica fonološkog razvoja - vrednovanje

1. Da li Vam se radionica svidjela? Da/Ne

2. Koji dio radionice biste izdvojili da Vam se svidio?

Izdvajanje glasova u riječi, prema fotografiji, uz počete tijelom

3. Koji dio radionice biste promijenili?

Traženje blaga → uključiti ih u potragu

4. U radionici su bile tri aktivnosti, ocijenite svaku od njih:

a) Početna aktivnost: traženje blaga – 1 2 3 4 5

b) Središnja aktivnost: igranje binga, prvi i zadnji glas u riječi – 1 2 3 4 5

c) Završna aktivnost: brojanje glasova u riječi – 1 2 3 4 5

5. Mislite li da je radionica dobro prilagođena djeci predškolske dobi? DA / NE
(ne ranije!)

6. Biste li opet doveli djecu na sličnu radionicu/ organizirali sličnu radionicu? DA / NE

7. Mislite li da je radionica primjerena za održavanje u prostoru knjižnice?

DA / NE